

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

**AHMET
KUTSI
TECER
ÖZEL
SAYISI**

EYLÜL 1967

İÇİNDEKİLER :

Ahmet Kutsi Tecer'in Ardından	İhsan HİNÇER
Tecer'in Folklorumuza Hizmeti	Cahit ÖZTELLİ
Ahmet Kutsi Tecer (1901 - 1967)	Ali Rıza ÖNDER
Kutsi Can	Behçet Kemal ÇAĞLAR
Koçyiğit Tecer'imiz	Prof. Bedrettin TUNCEL
Tecer'le Yastıman'ın Birbirine Yazdığı Şiirler	T. F. A.
Kutsi Tecer	Konur ERTOP
Tecer için Radyoda Yapılan Konuşma	Halil Bedi YÖNETKEN
Tecer Hakkında Prof. Fındıkoğlu ile Bir Görüşme	Bora HİNÇER
Tecer Dağı Yıkılır mı ?	Eflâtun Cem GÜNEY
Ahmet Kutsi Tecer Silifke'de	Özcan SEYHAN
Folklor Âşığı ve Ozan Tecer	Ahmet KÖKLÜGİLLER
A. Kutsi Tecer ve Halk Şairleri Koruma Derneği	Vehbi Cem AŞKUN
Tecer için Folklor Âleminin Yası	Yusuf Ziya DEMİRCİOĞLU
Tecer'in Folklor Çalışmaları	Muzaffer UYGUNER
Tecer'in Şiirlerinden Örnekler	Meliha TECER
Tecer'in Folklor Konusunda Yaptığı Son Konuşma ve Tecer Hakkında Basında Çıkan Yazılardan Derlemeler.	

SAYI : 218

KURUŞ : 100

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

239

Vadeli her 50,
vadesiz her 100
liraya bir kur'a
numarası

SÜMERBANK

(Basın : A — 21020 — 20729 — 102)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949
AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 218

EYLÜL 1967

YIL : 19 — CİLT : 11

Ahmet Kutsi Tecer'in Ardından

Yazan : İhsan HİNÇER

Türk Folklor Derneği Genel Sekreteri

Onu tanıyıp ta sevmiyen tek kimse gösterilemez. Ömrü, sevmek ve sevdirmekle geçmiştir. Ömrü, öğrenmek ve öğretmekle geçmiştir. Öğrenmeyi dinlemekle, öğretmeyi de yine dinlemek ve en sonda kesin ve kısa konuşmakla yapmıştır. Uçlar çarpışırken daima birleştirici olmuş, sanatı ve bilimi kurtarmak için çaba harcamıştır.

Daima efendi, daima her fikre, her görüşe saygılı olmuştur. Fikrini mutlaka kabul ettirmek, hatalı gidişini haklı göstermek isteyenleri sonuna kadar dinlerdi. Fakat çatışmaya fırsat vermeden, en doğru yolu, o tane tane, o hâkim sesile, o karşı gelinmez mantığa kadife kadar yumuşak, bir kaya kadar muhkem üslubuyle tayin ederdi.

İnsanları, sanatı, şiiri, halk bilgisini o kadar çok sevmiş, o kadar çok duygulanmıştır ki, bunların iyi, güzel ve büyüleyici yönlerini hafızasına naksetmek, notlar halinde kâğıtlara geçirmekten yazmaya fırsat bulamamıştır; bulacağı âni beklerken ölüm onu beklememiştir. Çok yönlü bir çalışma, derleme, didinme, toplama, dinleme, dolma ve hazırlanma çabasıyla her gün daha genç, daha diri idi!

Her sanatçı, bir alanda eser verirken, o, gönül verdiği ne şiire paydos diyebiliyor, ne o meyvelerini tattığı halk kültürünü, folklorunu terkedebiliyor, ne de halk temsillerinin ve oyunlarının gücüne sırt çevirebiliyordu. Bir dev gibi, mütemadiyen vereceği eserlerin hazırlıklarını yapıyordu. Birini terkedip, bir diğerine bağla-

namıyordu. Doğu ve Batı kültürünü tam olarak anlamış olması, bu gücünü artırıyordu. Bazıları, bu üç kolda eser vererek, onun bir tek alana bağlanıp daha çok eser verememesine hayıflanıyor. Fakat Tecer'i Tecer yapan bu komple taraftır.

Tecer, eser verdiği üç sanat dalında da geleneksel milli halk kültürünün ışığını yansıtmıştır. Sanata bu yoldan hizmet etmiştir. Ölüm-süzlüğü de bundandır. Onun eserlerinin sentezini yapanlar, Tecer'in daima bu yönüne işaret edeceklerdir.

★ ★ ★

1949'da Türk Folklor Araştırmaları'nı çıkarmaya başladıktan, Türk Halkbilgisi Derneği'ni yeni bir çalışma devresine soktuktan sonra, onu İstanbul'da şahsan da tanımak fırsatına erdim. 1951'den sonra İstanbul'da görev aldı. Mualimler Birliği binasındaki Dernek toplantısı ve kongrelerinde sık sık buluşuyorduk. Dostluğumuz ilerledi. Çağaloğlundaki hem evimiz ve hem de idarehanemiz olan evime geldi. Dergimiz hakkında takdirlerini, daha doğrusu teşviklerini, esirgemedi. Özel olarak dergimiz için yazılar hazırladı. Sık sık folklorla ilgili kongrelerde, seminerlerde bir araya geliyorduk. Bu toplantılarda kalkar, Dergimiz ve çalışmalarımız hakkında iltifatlarla bulunurdu. Bunlar, hep inandığı yolda bizi teşvik gayesi taşıyordu.

Milli Folklor Enstitüsü Kuruluş seminerinde de böyle oldu. Nihayet folklorla ilgili en yeni görüşlerini son defa İstanbul'dan beraber git-

Tecer'in Folklorumuza Hizmeti

Yazan : Cahit ÖZTELLİ

Millî Folklor Enstitüsü Müdürü

Ahmet Kutsi Tecer, folklorumuzun aydınlarca unutulduğu, daha doğrusu Türk folkloru, halk edebiyatı daha dikkati çekmediği bir dönemde ona lâyık olduğu ilgiyi gösteren ilk sanatçıdır. O, yazılı eserlerinden çok, teşkilâtçı çalışmaları ile folklorumuza hizmet etti.

Sivas'ta 1931 yılında öğretmen bulunduğu sırada, Türkiye'de ilk olarak "Halk Şairleri Bayramı" nı düzenledi. Halk ozanları çok olan Sivas'ta bu hareket, halk arasında olduğu kadar aydınlar, sanatçılar arasında da büyük bir ilgi uyandırdı. Öte yandan birçok ozan da yurdun her yanına yayılmaya başladı. Gösterilen ilgi yüzünden pek çok kişi sazını omuzuna vurarak kültür merkezlerine doğru yola çıktı. Ve böylece halk müziği radyoya, gazinolara, Halkevlerine, okullara girdi. Halk müziğine bugünkü ilginin çekirdeği Sivas şenliğinde Tecer tarafından atıldı, diyebiliriz.

İşte, Tecer'in folklorumuza birinci derecede etkisi bu yolla oldu. Folklor üzerine eseri azdır. Bunun yanında halk edebiyatımızın ve genellikle folklorumuzun derlenmesi, yayınlanması bakımından yaptığı hizmetler unutulamaz.

Ankara Halkevleri Genel Merkezinde Ülkü dergisini yönetirken halk edebiyatına, halk müziğine ve folklorun öteki dallarına yer verdi. Bu davranış öteki Halkevleri dergilerine örnek oldu. Otuz kadar dergi de aynı yolu tuttu. Böylece yurttan geniş bir derleme çalışması gelişmeye başladı. Değerli kitap yayınları yapıldı. Bu derlemelerin bulunduğu Halkevi dergileri

tiğimiz Kalkınma Hamlemizde Halkevleri Seminerinde açıkladı.

* * *

Ziya Gökalp'in, Türk Ocaklarının ve Halkevlerinin açtığı Millî Kültür Çığırının yetiştirdiği değerler aramızdan birer birer uzaklaşıyor. Üniversitelerimizde hâlâ folklor kürsüleri olmadığı için genç bilim adamları da bu alana ilgisizlik duyuyor. Bu bakımdan Tecer'in ölümü, yasımızı daha da artırıyor. Yeri dolmayacak Tecer için ne kadar ağlasak yeridir. Fakat o, Türk Folklor Tarihi'nin sayfalarında daima yaşıyacaktır.

bugün her tarafta aranır hale geldi. Bu derlemeleri yapan amatörler arasında daha sonra değerli kişiler yetişti.

Tecer, bu yolda da bir yol göstericilik görevi yaptı. Bu bakımdan hizmeti büyük ve unutulmaz değerdedir.

Şair Tecer, kendisine halk şiirini örnek aldı. Güzel örnekler verdi. Halk şairi olmadığı halde, halkın şairi oldu. Yeni şekiller, yeni kalıplar denedi. Daima halkın ruhunu yankılandırı.

Tecer, her yerde, bilimsel toplantılarda folklorumuza, halk edebiyatımıza, halk sanatlarını ve millî oyunlarımızı ele aldı. İstanbul'da yapılan halk oyunları bayramlarını düzenlemede büyük hizmetler gördü.

Köy tiyatromuzu inceledi. Böylece halk ruhunu tanıdı, Kendisinden sonra gelen yazarlara yolu gösterdi. Ayrıca Köroğlu'nu tiyatro haline getirdi.

Millî Folklor Enstitüsünün kuruluşu için toplanan yirmi kişilik kurula o da, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından çağırılmıştı. İki gün süren çalışmalarımız sırasında çok sevinçli idi. İstanbul'a döneceği sırada bana şöyle dediğini hatırlıyorum : "Çok mesudum, artık kırk yılın rüyası gerçekleşti, Türk Folkloru kurtuldu."

Tecer, bu sözlerinde haklı idi. Dünyanın en zengin hazinesine sahip olan Türk Folkloru ihmal edilmişti. Yabancılar yurdumuza gelerek derlemeler yapıyorlar, dönüşlerinde topladıklarını değerlendirep yayınlıyorlardı. Bizde ise her şey birkaç dernek ile İhsan Hınçer'in yayınladığı Türk Folklor Araştırmaları'nın çalışması ve amatörlerin fedakârlığına bırakılmıştı. Dünyanın birçok üniversitelerinde folklor kürsüleri dersler verip bilimsel araştırmalar yaparken, enstitülerinde çalışırken, bizde ne üniversitelerimiz folklor konusunu ele alıyor, ne de Devlet bir enstitü kurmaya ihtiyaç duyuyordu. Türk folkloruna i- çerden çok dışarıda önem veriliyordu.

İşte, Millî Eğitim Bakanlığı bir yıl önce bu ihtiyacı duymuş ve Millî Folklor Enstitüsünü kurmuştur. Tecer bunun için sevinçli idi. Rüyası gerçekleşmişti. Ruhuna şâd olsun.

Ahmet Kutsi Tecer (1901-1967)

Yazan : Ali Rıza ÖNDER

Türk Folklor Araştırmaları dergisinde "Folklorcularımız" başlığı altında, yaşantılarını ve halkbilim çalışmalarını özetlemekte olduğumuz kişiler arasında Ahmet Kutsi Tecer'in adı da kendine yaraşır yeri elbette alacaktı. Derginin sahibi sayın İhsan Hınçer, 9 ekim 1966 günlemlı mektubunda "Tecer'i de hazırlarsanız memnun olurum" diyerek bu konudaki çabalarımızı hızlandırmamız gerektiğini hatırlatmıştı. Şu var ki, ne Hınçer'in uyarması, ne benim olanaklarım, bu isteğin kısa zamanda yerine getirilmesini sağlamaya yetmedi. Bunun üzerinden dokuz ay geçtikten sonra konuyu ele alabildim. Tecer'in yaşantısı üzerine en sağlam ve eksiksiz bilgileri kendi kaleminden alabileceğimi düşünerek İstanbul'daki adreslerine mektup yazmak istedim. Ancak, oturduğu yeri öğrenemediğimden bu mektubu, son görev yeri olan Güzel Sanatlar Akademisi Müdürlüğü kanalı ile 22 temmuz 1967 gününde postalandı. Aradan iki gün geçti. Ankara Radyosu'nun sabah haberleri bize acı bir karşılık verdi : TECER 23 temmuz 1967 günü sevenlerini arkada bırakmıştı.

Şimdi, eldeki olanaklarla yetinerek ödevimizi yerine getirmemiz gerekiyordu. Gazete ve dergilerde çıkan haberlerden, ama yazılarından ve elde edebildiğimiz öteki kaynaklardan yararlanarak aşağıdaki bilgileri topladık (1) :

A. K. Tecer,, 4 eylül 1901'de Kudüs'te doğdu. Babası Abdurrahman, anası Hatice'dir. Kökü Eğinden gelme bir memur çocuğu iken doğduğu yerin (Kudüs'ün) adını, ikinci ad olarak benimsediği "Kutsi" de yaşatmak istemiştir. Ahmet, sırasıyla, Kudüs'te FRERES Okulunda, Kırklareli ilk ve orta okullarında, Kadıköy Sultanisinde okudu. 1922 yılında Halkalı Ziraat Okulu'nu bitirdi. Bir yıl süre ile İzmir'de bir çiftlikte çeşitli tarım işlerinde çalıştı. Yüksek Öğretmen Okulu öğrencisi olarak İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinin Felsefe Bölümünde yüksek öğrenimini yapmağa başladı. Bu arada Paris'e giderek 1925 - 1927 yılları arasında Sorbonne Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde iki ders

Tecer, eşi Meliha Tecer'le

yılı okudu. 1929 yılında İstanbul'daki öğrenimini tamamlayarak Felsefe Bölümü'nden diploma aldı. 1930'da Ankara'da Gazi Eğitim Enstitüsü ve Öğretmen Okulu Türkçe - Edebiyat öğretmenisi oldu. 1930 - 1934 yılları arasında Sivas Lisesi edebiyat öğretmeni ve millî eğitim müdürü olarak çalıştı. 1934 - 1941 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığı Yüksek Öğretim Genel Müdürü olarak yönetim hizmetlerinde bulundu. Bu arada, ek görev alıp Gazi Lisesi felsefe öğretmenliği, Gazi Eğitim Enstitüsü kompozisyon öğretmenliği yaparak eğitim ve öğretimle ilgisini kesmemenin yolunu buldu. 1941'den 1942'ye dek Eğitim Bakanlığında Talim ve Terbiye Kurulu üyesi olarak çalıştı. 1942 seçimlerinde Adana ve Urfa milletvekili olarak politika hayatına girdi. Bu görevi, 1946'da sona ermiştir. 1941 - 1945 yılları arasında ÜLKÜ dergisinin yöneticiliğini üzerine aldı. Bu arada halkevleri şefi olarak da çalıştığını

görüyoruz. Milletvekiliği döneminden sonra 1946'da Gazi Eğitim Enstitüsüne felsefe öğretmeni olarak atandı. 1948'de Devlet Konservatuarı Türk Edebiyatı öğretmeni oldu, 1949'da Paris Türk Kültür Ateşesi ve Öğrenci Müfettişi olarak görevlendirildi. 1950'de UNESCO Yürütme Komitesi Türk delegeliğine getirildi. 1951'de yurda dönüşünde, Galatasaray Lisesi edebiyat öğretmeni, 1953'de ise İstanbul Belediye Konservatuarı tiyatro ve tarih öğretmeni oldu. 1957 yılında İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi üyesi olarak estetik dersleri vermeğe başladı. Bu arada İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Enstitüsü öğretim üyesi olarak da basın mesleğine yararlı olmağa çalıştığını görmekteyiz. Bunda başka İstanbul Radyosunda Folklor Edebiyatı hocalığı yapmaktaydı. 1966 yılında 65 yaşını doldurduğundan emekliye ayrıldı. Bir yıllık emeklilik süresinden sonra 23.7.1967 pazar günü İstanbul'da siroz - karaciğer kanseri hastalığından öldü.

★

Çağımızın belli başlı yazar ve ozanlarından olan A. K. Tecer, daha çok oyun yazarı, halk kaynaklarından esinlenen çokkunun bir ozan, çeşitli yönleri ile halkbilim alanına girmiş başarılı bir folklor adamı olarak ün salmıştır. Beylik görevleri dışında çeşitli derneklerde ve özel kuruluşlarda da yararlı olmağa çalışmıştır. Örneğin, Türk Halk Oyunları Yaşatma ve Yayma Tesisinin ve Türk Tiyatro Yazarları Birliğinin kurucu üyeleri arasındadır. Türk Dil Kurumu'nun da üyesi idi. Ayrıca, Uluslararası Tiyatro Enstitüsü Türkiye Ulusal Merkez Kurulu üyesi, UNESCO Türkiye Ulusal Komitesi Yönetim Kurulu üyesi olarak dünya capındaki kuruluşlara değerli katkılarda bulunmuştur. Tecer'i tanıtan yayınlarda, Fransızca, İngilizce, Arapça ve Farsça bildiği belirtilmektedir. Ölümü ile arkada bıraktığı yakınları, esi Meliha Tecer ile 1938 doğumlu oğlu Mehmet ve 1944 doğumlu kızı Leylâ'dır.

1941 yılında Tecer, ÜLKÜ dergisini yönetiyordu. Kendisi ile ilk görüşmemiz, bu yılın son aylarında Hukuk Fakültesi son sınıf öğrencisi olarak yazdığım bir mektup üzerine oldu. Bu mektubunda, bizim köyün (Kayseri'nin Turan köyü) içine dönük, engin gönüllü kadın halk ozanı Şe-

rife Soykan'ın (1879 - 1945) deyişlerini tanıtmak istemiştin. Birlikte gönderdiğim örnekler Tecer'i derinden etkilemişti.

**Aslan arı utak kuşur,
Hem altındır, hem gümüştür.
Yaptıkları büyük iştir.
Neler yapar aslan arı...**

Diye başlayan "Arı Destanı" sanki büyülemişti onu. Mektubuma hemen karşılık vererek beni Ulus Alanı'ndaki çalışma yerine çağırdı. Bayan Soykan'ın deyişleri ve yaşantısı üzerine gerekli bilgileri not ettim (2).

İkinci ve son görüşmemiz ise 1966 yılında Türk Dil Kurumu'nda olmuştur.

Tecer, gezmeyi, halk sanatlarını çok sever, halkbilim araştırmalarına, şiir ve tiyatroya, kitaplara karşı olağanüstü ilgi duyardı. Türkiye'den başka, Ortadoğu ve Avrupa ülkelerini de dolaşmış, halk yığınları arasına sızarak karşılaştırmalı incelemeler yapmağa el atmıştır.

İlk şiirlerini 1921 - 1922 yılları arasında DERGÂH dergisinde, 1924 - 1925 arasında ise MİLLÎ MECMUA'da yayımlamıştır. 1930 - 1932 arasında Ahmet Hamdi Tanpınar'la birlikte Ankara'da GÖRÜŞ dergisini çıkardı. Onun şiir alanındaki en verimli çağı, 1930 - 1936 yılları arasına rastlamaktadır. Bunları, daha çok, Varlık Oluş, Yücel, Ülkü, Türk Düşüncesi, Şadırvan, Türk Dili dergilerinde bulabiliriz. Kitap olarak yayınlanan eserleri şunlardır : 1 — Şiirler (1932), 2 — Sivas Halk Şairleri Bayramı (1932), 3 — Köylü Temsilleri (araştırma, 1940), 4 — Kocayığit Köroğlu (oyun, Ülkü'de çıkmıştır, 1941 - 1942), 5 — Yazılan Bozulmaz (oyun, 1946 D. Konservatuarı tatbikat sahnesinde), 6 — Köşebaşı (oyun, 1947), 7 — Bir Pazar Günü (oyun, 1959), 8 — Satılık Ev (oyun, 1961). Bunlardan Köşebaşı, İngilizceye çevrilmiştir. Ayrıca yayımlanmamış ve oynanmamış dört eseri daha vardır. Bunlar : 1 — Kader, 2 — Yüzük Oyunu (Türkçe ve İngilizce), 3 — Didonlar, 4 — Avşarlar.

Tecer, çok önem verdiği halk oyunları bayramının büyük bir özenle düzenlenmesine çalışırdı. "İnsanı daima saygıya çağıran bir hali vardı." Başlıca ülküsü, Türk

halkbilim verilerini değerlendirmek ve Türk ruhunu, uluslararası sanat ve kültür dünyasında yaşatabilmektir.

Sanatçı olarak duyuş, düşünüş ve tutumunda hep halkçı kalmıştır. Sağlam bir felsefe kültürü almış olan Tecer, halkın ruhuna işlemeyi bilmiştir. Ona göre bir insanı yer yüzünde ölümsüz kılacak tek dil, halk dilidir. Halk dilini konuşan ve halk yolundan yürüyen kişinin başarıya ulaşmaması, ün salmaması düşünülemez. (Ferit Ragıp Tuncor, Her Hafta dergisi, Yirmi beş yılın şairleri; Ahmet Kutsi Tecer, sayı 116, 17.9.1949).

Tecer'in köye dönük ve halka eğik kişiliği bütün çalışmalarında baş köşeyi almıştır.

Soyadını, "Deliktaşlı Ruhsatı'nın gelip geçtiği Tecer Dağı'ndan alan" Ahmet Kutsi, Sivas çevresinin birçok değerli halk ozanını yurt ölçüsünde yüze çıkarmıştır. 1955 de Maarif Kitaphanesi'nin yayınladığı Halk Şairleri Dizisinin 18. kitabı olarak basılan "Aşık Veysel, Hayatı ve Şiirleri" adlı eserin önsözünde okuduğumuza göre, 1944'de Ülkü Yayınevi'nin bastıracağı Veysel ile ilgili küçük kitabında Tecer, şöyle demektedir : "Aşık Veysel... Onu böyle anmak için birçok sebep var. Bir kere o bize, gelenekten doğageldi. Hoş bir gelenek, aşıklik geleneği..." Bu yazısında Aşık Veysel Şatıroğlu'nun deyişlerinin de bir araştırma, bir deneme olduğunu söyleyen Tecer, "Onun da başlıca vasfı, zamanımızın vasfı ile denklidir. Onda da millet - halk bütünü duygusu, onda da vatan - toprak duygusu hâkimdir. Onun dili de bunları söylemek için bir aranmadır", yargısına varıyor. Verdiği canlı örneklerin başına da Veysel'in :

**Dünya dolsa şarkıyman,
Türküz, türkü çağırırız.**

Mısralarını yerleştirmiştir.

Mucur'dan derlediği bir oyunu, ayrıca Karagöz'ün Salıncak Safasını Fransızca çevirmiştir. Paris Milli Kütüphanesinde çalıştığı günlerde halk edebiyatının hiç bilinmeyen bir yanını yazmalardan okuyup yüzyıllarca Kuzey Afrika'da yaşayan atalarımızın bıraktıkları Cezair türkülerini ortaya çıkarmış, buna ait yazısı

Ankara'da tek cilt halinde basılan Halk Bilgisi Mecmuasında yayınlamıştır.

Tecer, 1965 - 1966 ve 1967 yıllarında özel kitaplığındaki 1868 çeşitli eseri İst. Belediyesi Kütüphanesine armağan etmiştir. Bu işi tamamlayamadan ölmüştür.

Türk halkbiliminin unutamıyacağı kişilerden birisi olan Tecer hakkındaki yazımızı, burada bitiriyoruz.

(1) Ölümü üzerine yayın yapan gazete ve dergiler dışında yararlandığımız kaynaklar şunlardır :

a) Ferit Ragıp Tuncor, Resimlerle yirmi beş yılın şairleri: Ahmet Kutsi Tecer, HER HAFTA (dergi), sayı: 116, 17. eylül 1949.

b) Zahir Güvemli, Beş Mevsim, 1957, (kitap).

c) Behçet Necatigil, Edebiyatımızda isimler Sözlüğü, 1966, Varlık Yayınları (kitap).

d) Türkiye'de Kim Kimdir?, Dr. Osman Nebioğlu, 1961 - 1962, (kitap).

e) Aşık Veysel, Hayatı ve Şiirleri, 1955, İstanbul, Maarif Kitaphanesi (kitap).

(2) Şerife Soykan için Kayseri Halkevi dergisi ERCİYES'in şu sayılarına bakılabilir : 26 - 27, Nisan - Mayıs, 1945; 31 - 32, Ağustos - Eylül, 1945; 34 - 35, Kasım - Aralık, 1945; 38 - 39, Mart - Nisan, 1946; 40 - 41, Mayıs - Haziran, 1946; 42 - 43, Temmuz - Ağustos, 1946.

15. yıl önce A. Kutsi Tecer

Kutsi Can

Yazan : Behçet Kemal ÇAĞLAR

Adının sonuna, soyadı imiş gibi Can sözcüğünü eklediğine bakmayın; Kutsi Tecer, engin gönlünün içli sıcaklığından bir parçasını, seslenişine koyarcasına; canı isteyerek, gönlü çekerek hitap ettiklerinin adının sonuna bu güzelim sözcüğü ekledi: — Behçet Can, bizim Aşık Ankara'da, seni görmek istiyor...

Candan bir insandı o. Anadolu'da ermiş bir adam. İlk sirişleri bizde Necip Fazlı imirendirecek, Fransa'nın Bodle-re'ini andıracak, içli, derin, marazlı eserlerdi. Sivas'ta bir eğitim ödevi alıp ta Anadolu'nun havasına girmeye, sırrına ermeye başlayınca; Fransa aşısı, Edebiyat-ı Cedide bulaşığı şairlikteki başarılı ustalığını bir kenara bıraktı. Anadolu Halk şairlerinin rahlesine bir çirak tevazu ve sabrı ile oturdu. Bir de baktık ki, Rıza Tevfik taklitçiliğinden ötede, Ziya Gökalp nazariyeciliğinin başa sarılı tatbikçisi olmuş. Yirminci yüzyılın bir okumuş Karacaoğlanı, erme yolunda bir Yunus Emre'si gibi ses vermeye başlamış bile! Talihi yâver gitti: Sivas 'en eski halayların, en kıvrak koşmaların, en girift dokumaların memleketi idi. O orada, sessiz - sadasız ve tek başına, Türk Halk Sanatı'nın bir 4 Eylül - bir Sivas Kongresini tertiplemiş oldu. Aşık Veyse'l'i elinden tutarak büyük şehre O getirdi. Abdurrahman Halayının Ankara'da ilk oynayışının halaybaşısı, görünmeden, O idi...

Yirminci yüzyılın halk'a eren birkaç bahtiyar ve gerçek şairinin başında Kutsi vardır. Eski özenmelerini silkip atmasını, halktan yana ol-

makla kalmayıp yüzde yüz halktan olmasını; eski fena - filhak'lar gibi, fena-filhalk olmasını öğrendi ve bunu her gerçek uygulayabiliste biz halk çocuklarının aradığı ve imrendiği adam oldu.

A. Kutsi Tecer

Hiç unutmam: 30 Ağustos-lardan birinde, O Halkevleri bürosu başkanı, ben de Halk-evleri müfettişi olarak, Dumlupınarda Zafer Âbidesi yanında, tiren yolu üzerindeki bütün Halkevi başkanları ile birlikte buluşmştuk. Öğleden sonra da, Afyonkarahisar Halkevi'nin üst salonunda büyük bir masa çevresinde toplanmştık. Başkanları coşturup ateşleyip yolcu edecek-tik. Afyonlular bize Ağustos sıcaklığında bol bol pilav yedirmişler ve ayran içirmişlerdi. Herkes uyuklamamak için kendini zor tutuyordu. Tecer, toplantıyı o ağır, o tek tek konuşmasıyla açtı. Çok güzel, çok candan şeyler söylüyordu ama kimde dinleyecek hal vardı ki! Bir aralık bir cıgarayı içimi ara verdi. "Kutsi Can,

dedim, sözü biraz bana bırak; ben bağırıp çağırıp adamları bir coşturayım. Uykudan bir silkinsinler, sen yine notlarından telkinlerine devam edersin".

Geniş, derin, insancıl bir hoşgörülüğü vardı; haklı olmasam bile bana hak verir gibi davranacaktı; hem bu sefer haklı idim de. Ağır davranışlarından, onu tanımayanların hiç ummadığı pek kıvrak pek zekice bir buluşla gülümseyip şöyle dedi:

— Arada bir, notlardan başını kaldırıp tam karşımda oturan, senin Kayseri Halkevi başkanına bakıyorum; her seferinde bir öncekinden daha anlayışlı, daha uyanık dinliyor, a canım! Karşılığım, onu güldürmştü :

— O, Kayserili; gözü açık uyur! Ötekiler nerdeyse horlayacaklar, rezil olacağız !

Kaç sene aramızda gülme vesilesi olmuştu; rasladıkça sorardı : "Senin başkan nasıl, gözleri açık mı yine?..."

Kutsi Tecer, amacına ulaşmış, aynı yol için yeni ve yetkili yolcular yetiştirmiş, ta-nımış ve tanınmış olarak aramızdan ayrıldı.

Türk halkını, Türk halk sanatını, Kutsiyi sayıp sevdiği gibi seven aziz eşine, bu halk sanatımızın melek koruyucusuna acıklı günlerinde arkadaşlık edemeyecek kadar uzak ta olduğuma bugün de yanıyorum. Kutsi'yi yalnız o ve aile fertleri değil, bizler de ömrümüz oldukça unutmaya-cağız ve unutturmayacağız. Kutsi onlar kadar bizim de yakınımızdır: Aynı Kutsal Halk Kaynağından "Dolu" içmiş Halk Dergâhı müritleri-yiz.

Koçyiğit Tecer'imiz

Yazan : Prof. Bedrettin TUNC
UNESCO Millî Komisyonu Başkanı

Kutsi Tecer, Özdemir Altan ve Bay ve Bayan Nurullah Berk'le

23 Temmuz Pazar gecesi memleketimiz son elli yılın çok değerli, çok güçlü fikir ve edebiyat şahsiyetlerinden birisini kaybetti. Ona son yıllarının en heyecanlı anlarını yaşatan ve kurulduğu günden beri sanat hayatımızın belli başlı kaynağı olan Güzel Sanatlar Akademisi'nde vefalı, değerbilir arkadaşlarının saygı duruşundan sonra, ailesinin, öğrencilerinin, sevdiklerinin, sanat ve edebiyat adamlarımızın her yandan sardıkları Tecer'i, o koçyiğidi, çıktığı sonsuz yolculuğunda, son uykusunu uyuyacağı yere uğurladık. Bir çınar gibi köklü, gümrak insan, birden, aklımızı durduracak bir hızla, dünyamızdan göçtü. Her yaşadığımız anın bizi kendisine yaklaştıran Ölüm, pek sevdiği bir şairin dediği gibi, herkesi gemisine bindirip günün birinde demir alan, başka başka kıyılara açılan o "ihtiyar kaptan", her kapıdan sadaka istemeye gelen ve herkesin, yine şairin be-

lirttiği gibi, ona bir gün verdiği Ölüm, gerçekten kuvvetli bir varlığı, yurdumuzu pek öyle kolay yetiştirmede insan örneklerinden birini olgun, verimli çağında, geniş, zengin hayat tecrübesinden daha çok faydalanacağımız bir sırada aramızdan alı-verdi.

Ölüm elbette hayatın büyük şartı, kaçınılmaz sonu, ama doğrusu, Tecerimizi daha iki yaz önce, yıllardır beklediği, rüyalarında gördüğü Mühürdar'daki yuvacığının kapısını böyle çalmasının zaman mıydı sanki?

Tecer'in ölümüyle şüphesiz sanat ve kültür hayatımızda kolayca doldurulamayacak büyük bir boşluk açılmıştır. Şiirleri, yazıları, sanat ve edebiyat problemleriyle ilgili incelemeleri, araştırmaları; çağdaş Türk tiyatrosu yazarlığını gerçek anlamında zenginleştiren, türkçemizin tam ölçüsüne kavuştuğu, gürül gürül aktığı, asıl sadeli-

ğine, varlığına kavuştuğu; yapmacıktan, özentiden kurtulduğu o unutulmaz oyunları, hele yeni anlayıştaki tiyatromuzun pırlantası "Kösebaşı", edebiyat dünyamızın uzun yıllar değerini kaybetmiyecek zenginlikleri arasında yer alır. Geçen elli yıl içindeki şairlerimiz arasında onun kadar kendi kendisi kalmış, kendi kanatlarıyla uçmasını bilmiş, daha doğrusu, yalnız yürüdüğü zaman ayağının daha sağlam bastığını anlamış, sanatta gerçek özgürlüğe erişmiş, konularını duyarak, yaşayarak kendi sesiyle yaratabilmiş olamı parmakla sayılacak kadar azdır.

ŞİİRİN ÇOK TATLI SESİ

Zincirlikuyu'da son uykusuna dalan Kutsi'nin aramızdan ayrılmasıyla bir aydınlık, şiirimizin çok tatlı bir sesi söndü. Canlı, dipdiri, kır çiçeklerimiz kadar renkli, meyvelerimiz kadar lezzetli, pınarlar kadar duru bir dili vardı. Düşündüğü, yazdığı, söylediği kendi özünden geliyordu, kendi mahiydi. Boşuna çalışmak istemediğinden, üstelik kâğıdın beyazlığından çekindiği için az yazan, gerektiği zaman konuşan bir insandı. Hangi edebiyat, hangi sanat konusuna dokunmuşsa muhakkak yeni ve değerli bir şey bulmuştur, bir şey söylemiştir. Yurdumuzda batılı anlamında tarım bilgisinin yerleşmesine, yayılmasına öncül olan, hizmet eden, ilk tarım kadrolarımızı veren, ne diye kapatıldığını bu işten anlıyanların bir türlü açıklamadıkları bir zamanların o şöhretli "Halkalı Ziraat"ından çıkıp Fransa'da kimya okumaya gittiği zaman, onu çocukluk yıllarından başlayarak yavaş yavaş kendine çeken edebiyat sevgisiyle Paris Milli Kütüphanesinde çalıştığı günlerde halk edebiyatımızın hiç bilinmeyen bir yanını yazmalardan okuyup ortaya çıkarmıştı. Hiç kimse, yüzyıllarca Kuzey Afrika'ya hâkim olmuş, Oruç Reislerin, Barbarosların XVI. yüzyıl başlarında İmparatorluk topraklarına kattıkları o yerlerde yaşamış Türklerin, Türk şairlerinin "Cezayir Türküleri"nin adını bile duymamıştı; onların sesini Kutsi duyurdu bize. Türk halk bilgisini bizde tam anlamıyla kavramış, batılı metotlarla işlemiş bir iki insandan biriydi dersek yanlış olmaz. Bu alandaki büyük tecrübesi yalnız bizde değil, son zamanlarda yabancı ülkelerde de biliniyordu. Avrupa Konseyi'nin Kültür

bölümünce hazırlatılan "Avrupa Folkloru" koleksiyonunda "Avrupa Halk Tiyatrosu" adını taşıyan ve Leopold Schmid'in yönettiği büyük boy 506 sayfalık üçüncü cildinde (Paris, Maisonneuve, 1965) Türk halk tiyatrosuyla ilgili bölümleri o yazmış, Mucur'da derlediği bir oyunu, ayrıca, Karagöz'ün "Sahıncak Sefası" nı çok değerli notlarla Fransızcaya çevirmişti.

Biraz önce de söyledim : elini attığı her konuya açıklık, yenilik getiriyordu, öyle ki, şiirlerinin, eserlerinin her biri nasıl aynı ağacın daha yüksek bir dalıysa, incelemeleri de daima o konuda ileri bir adımdı. Edebiyat, sanat alanlarıyla ilgili problemlerde, halk edebiyatımızın her dalında memlekete açılmış gerçek bir "kürsü" idi.

ANADOLU ÇOCUĞU

Müsbet ve tabii bilimlerden kuvvet aldığı için, sağlam bir toprak ve tabiat duygusu onu ilk gençliğinden sarmıştı; "Tabiat odam" demesi sırf şiir için yakıştırılmış bir söz değildi. İmparatorluğun son toprak parçalarından birinde memur çocuğu olarak doğduktan sonra, büyüdüğü ana vatanda dolaşırken bu duygu bütün coşkunluğu ile ruhunu sarmıştı.

Paris'ten gelip İzmir civarında bir çiftlikte işçilik etmesini özeniye yoramayız. Loti'nin bugün belki okunmıyan, ama zamanla yeniden ortaya çıkacak eserinde büyük ustalıkla, derin bir anlayışla, cömert bir ruhla tarihini, bu yüzyıl başındaki manzarasını çizdiği Kudüs'te doğmuştu ama Eğin'den gurbete çıkmış anası baba-sıyla Anadolu çocuğu idi. Kuvvetli bir realite duygusuyla hiç bir çürük fikre, dişta, görünüşte kalan özentilere takılıp kalmamıştı. Fikir adamı ve yazar olarak, hiç şaşmadan daima özgür kalmış, "angaje" değil, "degaje" görüşleri benimsemiş, gürültüye pabuç bırakmamıştır. Bu ölçüler içinde cana yakın kişiliğiyle her zaman, her yerde kendini sevdirmişti. Bulunduğu yere kötülük uğrayamazdı, uğrasa bile, boyunun ölçüsünü almakta gecikmezdi. Paris'te okurken oturduğu "Rue Madame" da bir Fransız arkadaşının Claudel'in "Tete d'Or" unu hatırlayarak "Altın Baş" dediği Kutsi Can'ın (onu böyle çağırırdım) "altın" kalbi de vardı. Duymak, sevmek, anlamak için yaratılmıştı. Çok açık fikirli,

la şiirimizi Orhan Veli yeniliğinden önce yalnızlaştıranların başında gelir.

A. K. Tecer'in şiirleri anlatım, kelime hattâ duyuş bakımından hemen daima folklorla bağlıdır. Şairaneye, teatrale, aşırı duyarlığa dökülmediği zaman bu şiirlerde saf bir heyecan göze çarpar. Bazı başarılı parçalara sembolistlerden gelen bir anlayış eşlik eder. Ünlü Neredesin şiiri bu yoldaki örneklerdendir. Tecer edebiyatımızın sayıları pek az olan ince estetik şairlerindendir. Bugün yazık ki en güvenilir antolojilerde dahi hepsinin bir arada bulunmasına imkân olmayan Neredesin, Besbelli, Halay Çeken Kızlar, Çingirak, Rüzgâr, Anneler, Orada Bir Köy Var Uzakta gibi şiirleri onun yeni şiirimizde A. H. Tanpınar ve A. M. Dranas'la birlikte seçkin bir yer almasını sağlamıştır.

Ahmet Kutsi'nin şiirinde en çok dikkati çeken yönlerden biri muhakkak ki memleket görüntüleridir. Bazen bunların klişeler haline döküldüğü görülür. Sözgelimi Unutmam Sizi, Bağlamacıyla adlı şiirleri, bir noktada derinleşerek değil, unsurları çoğaltılarak genişletilmiş tasvir şiirlerindendir. Fakat bu zaafıtan kendisini kurtardığı parçalar çoğunluktadır. Onun en çok tekrarladığı motifler arasında tabiat ve mevsimler de ruh durumlarını anlatan semboller halinde yer alır. Tükenmez Gündüz, Tabiat Odam, Toprak Cenneti, Deniz gibi parçalarda biz sanatçımızı bir tabiat mistiği gibi görürüz. Bazen şiirin sadece tabiat unsurlarına dayandırıldığı olur. Ortaya konan insanî öz ya hafif kalır ya da çok tekrarlanan alışılmış bir tema etrafında döner. Bazı şiirleri kolay çağrışımlarla hazırlanan birer kadro şiiri halindedir. Şair konunun hatırlatabileceği malzemeyi eksiksiz olarak sıralama merakına düşer. Bunlar organik bir yapıya yerleşmez, fihrist haline dökülür.

Kutsi Hoca'nın şiirinde halk sanatlarına, folklorla sürekli bir ilgi vardır. Bağlamacıya şiirinde halk müziğinden gelen ses unsuru, Halay'da halk oyunları, Cezveyle Fincan'da el sanatlarına ait görüntüler kullanılmıştır. Aşırı duyarlıktan gelen ince bir hüznün ve kötümserlik havası şiirlerin pek çoğuna hakimdir. Son devir şiirleri daha da karamsardır. Bunlarda ağır bir yükün muhasebesini yapar gibi bir

tavır vardır. Eski baharların özlemi, eskiden tadılmış güzelliklerin anısı bu şiirlere sürükleyici bir kaygı havası verir.

Son dönemdeki bazı şiirlerde halk hikâyecilerinden gelen etkiler ve motifler de karşımıza çıkar. Bunlar arasında bulunan Ben Süleyman şiiri tarih malzemesine dayanır ve psikolojik bazı dikkatler getirir. İbrahim şiirinde bir din hikâyesi etrafında döner ve Urfa'ya ait çizgilerle memleket şiiri karakteri taşır.

Benim şahsen asıl ilginç bulduğum eserlerinin başında onar mısralık otuz bentten meydana gelen Ağaç adlı şiiri yer almaktadır. Bu uzun şiir kıvamını bulamamış bir heyecan tonu taşır. Fakat dikkate değer bir malzeme ve ses zenginliği vardır. Yeni edebiyatımızda Ahmet Muhip Dranas'ın Ağrı, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eşik gibi tabiat karşısında insanı ve kader temasını ele alan başarılı büyük şiirleri arasında Ağaç da önemli bir yer tutmaktadır.

Tecer İçin Radyoda Yapılan Konuşma

Konuşan : Halil Bedi YÖNETKEN

konusunda bazı incelemeler yapmıştır ki, Köröğlu ile Cezayir Halk Şairlerine ait olanlar bunlardandır.

Aşağıdaki satırlar 1928'de Ankara'da çıkan Halk Bilgisi Dergisi'nden Ahmet Kutsi Tecer imzasını taşıyan "Köröğlu" na dair başlıklı yazıdan alınmıştır.

"Paris Milli Kütüphanesinde "Fon Türk 109" numarasıyla mukayyet el yazmasının onördüncü yaprağının zımnı ile müteakip sayfadaki karşılıklı iki manzume ye tesadüf ettim. Her ikisinin de mevzuu malum bir vak'a-i tarihîyi, Osman Paşa'nın Tebriz, Şiran üzerindeki vaki olan seferlerini hikâye ediyor. Bu Osman Paşa'nın Özdemiroğlu Osman Paşa olduğu şüphe değildir. Kailimin itâdesinden, kendisinin bu harpîre iştirak etmiş olduğu tahmin edilebilir. Takriben XV'asrın son nısı ile XVI'asrın başlarında yaşamış olan bu şairin Köröğlu olduğu söylenebilir. Böyle kayıtlıdır. Manzumeleri imlâlarını aynen muhafaza ederek naklediyorum."

Sevgili dinleyicilerim; bu şiirlerden ancak bir kıta sunacağım :

Köröğlu söyledi bu sözü
Felek toprağa düşürdü gül yüzü
Aldım Demirkapı ile Tebrizi
Şarım teslim eyile Sultan Muradı

Bu son manzume Osman Paşa'nın Tebriz'de vefatını anlatır. Bunun tarihi Hammer'de 993 olarak gösterilmiştir.

Şu satırlar da sayın Fuat Köprülü'nün Şaz Şairleri adlı eserinden alınmıştır :

"Onaltıncı asır sonlarında yaşamış bir Köröğlu'nun mevcudiyetini Ahmet Kutsi Tecer göstermiştir. Türk Halk Edebiyatının en meşhur ve en yaygın mahsullerinden biri olan Köröğlu destanının mahiyeti hakkında burada en kısa izahata bile girişecek değilim. Yalnız Ahmet Kutsi Tecer'in bularak vakitle, neşretmiş olduğu iki manzume sayesinde Özdemiroğlu Osman Paşa komutasındaki Osmanlı ordusuyla İran harplerine iştirak ettiği anlaşılan Köröğlu adlı bir saz şairinin tarihî mevcudiyeti olduğu meydana çıkmıştır ki, bunu Evliya Çelebi, seyahatnamesindeki bir fıkrada da teyid etmektedir."

ARAŞTIRMALARI

Sayın dinleyicilerimiz, Fuat Köprülü, "Cezayir Halk Şairleri" adlı yazısına da şu satırlarla mukabele etmiştir :

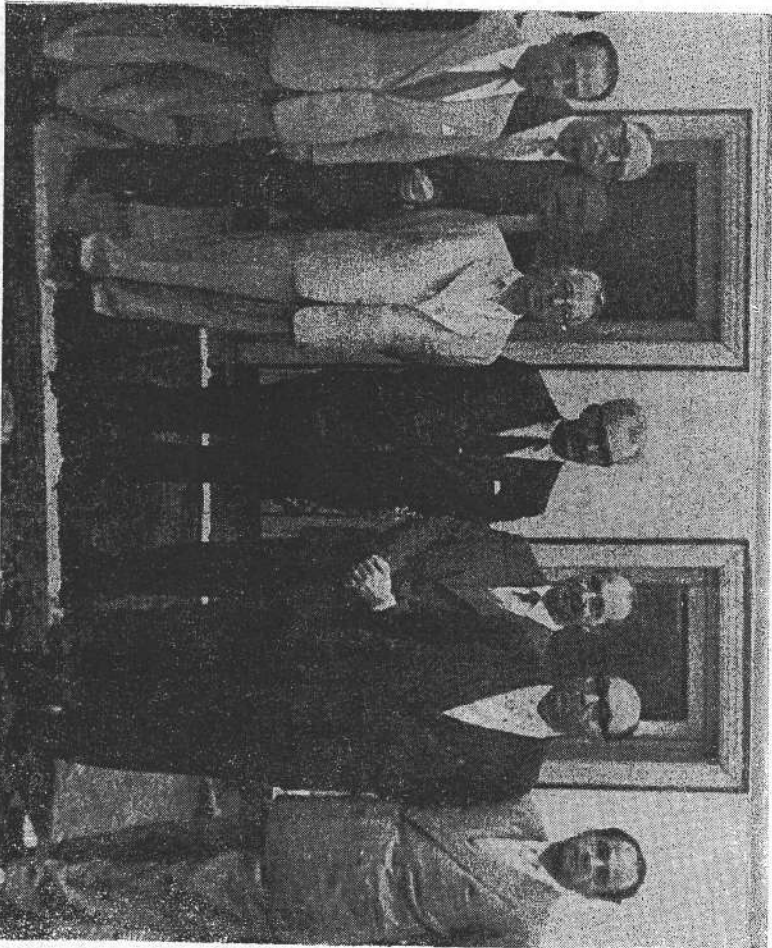
"Garb ocaklarına mensup olan Geda Müslü, Çirpanlı, Armuthu, Kul Çulha'ya gelince bunlar yine Ahmet Kutsi tarafından meydana çıkarılmıştır."

Köröğlu gibi büyük bir saz şairinin aydınlar zümresinde tanınmasına âmil olan Kutsi Tecer'in bir gün Köröğlu konusunda bir piyes yazması gayet tabii karşılanırdı. Kutsi bu işi yapmıştır 1936 da işe başlamış, 1941 de değişik bir versiyon "Koc Yiğit Köröğlu" adıyla Ülkü dergisinde tefrika edilmiş, 1949'da yeni versiyon Ankara'da oynanmış, 1961'de Ankara'da, II ilde ve bu arada Kıbrıs'da temsil olunmuştur. Ondan bir Opera libresi çıkarılmıştır.

Tanrı ona ganî ganî rahmet eylesin.

rılıp, Azerilerin yapıtları şekilde bir opera bestelenmesi istenmişse de bu islek gerçekleştirilememiştir.

Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü, Devlet Konservatuarı, İstanbul Güzcel Sanatlar Akademisi ve Belediye Konservatuarında yıllarca hocalık etmiş, Paris Türk Elçiliği Kültür Ataşeliğinde bulunmuş, mebus olmuş, fakat mebusluktan ayrıldıktan sonra bir gün bile siyasete karışmamış, mebusluğu zamanında Halkevleri ve Odaları Bürosu Başkanlığı yapmış olan, öğretmen, şair, piyes yazarı, folklorcu, komutan, radyo konuşmacısı Ahmet Kutsi'nin vakitsiz uflulu kültür dünyamızı, büyük bir yaratıcı ve bilgiden mahrum etmiştir.

Tecer, Halil Bedi Yönetken, Kâzım Taşkent, Prof. Siyavuşgil, Yusuf Ziya Ortaç ve Behcet Kemal Çağlar'la Türk Halk Oyunlarını Yaşatma ve Yayma Tesisi'nin kurulduğu günlerde

Tecer Hakkında Prof. Fındıkoğlu İle Bir Görüşme

Konuşan : Bora HİNÇER

Bu sayımızın hasredildiği şair ve folklorist Kutsi Tecer hakkında bize en etraflı bilgiyi vereceğini bildiğimiz Ord. Prof. Dr. Z. F. Fındıkoğlu ile konuştuk. Birkaç gün önce Amerika'da toplanan "Müstevrikler Kongresi"nden döndüğünü söyleyen arkadaşımız, kendisinden istediğimiz yazı yardımı bir başka vesileye bırakılmasını istedi.

Nihayet bir konuşma üzerinde anlaştık. Aşağıda bu konuşmayı bulacaksınız.

— Bugün dergimiz etrafında toplanan folklorcular sizi Ahmet Kutsi'yi en ilk ve yakından tanıyanların başında görüyor. Hususi Tecer sayımız için bazı bilgilerinizi isteyebilir miyiz?

— Dediginiz kısmen doğrudur. Tam bir biyografi bakımından değil. Fakat bir andan -ki bu 1927 ile başlar- itibaren evet. — Tecer'le ilk tanışmanız nasıl oldu?

— 1927 tarihi, yeni Devlet Merkezinin kültür hayatı yönünden çok mühimdir. O yıl, Ankarada ilk adı "Anadolu Halkbilgisi Derneği" olan, sonradan "Anadolu" yerine "Türk" konan cemiyet az zamanda Ankarada ve birkaç şehirde dalbudak saldı, alâka uyandırdı. İstanbuldan talebe ve münevver muhitleri, Anadolu'dan hatırlayabildiğime göre Cavit (Muğla), Mehmet Şahin (Sinop), Abdülkadir (Sivas), M. Turhan (Bayburt), A. Şerif (Erzurum)... hemen teşekkülün şubelerini kurmak istediler. Bunlar arasında İstanbul başta geliyordu. Zira orada hem eleman çoktu, hem de folklorun değeri hakkında tasavvur ve hareketler vardı. Bu elemanlar, önce bir üçlü zümre teşkil etti : Mehmet Halit, Yusuf Ziya, Ahmet Kutsi (Mehmet Halit Bayrı, Yusuf Ziya Demircioğlu, Ahmet Kutsi Tecer).

O yılın sonlarında Ankara'da bir "Türk Halkbilgisi Milli Kongresi" hazırlandı. İstanbul'u bu üçlü zümre temsil etmişti. (Bir fotoğraf bu üçlülüğü tesbit etmişti. Türk Folklor Araştırmaları'nın Halit Bayrı özel sayısında bu fotoğraf neşredildi). İşte Tanışmamız. Bu 1927 yılı ehemmiyetlidir.

— Bu ehemmiyetin mânasını izah eder misiniz?

— Evet! Tasrih etmeli. Bir teşekkül hepimizi bir araya topladı ve "Halkıyat", bizleri birbirimize bağladı. Belki de müphem olan folklor düşüncemiz kolektif bir hareket içinde şuurunu buldu. 1927 den önce Kutsi'nin halk şiiri ile alâkası hakkında bir şey söyleyemeyeceğim. Yalnız Mehmet

Halit'de Edebiyat tarihçiliğine bağlı bir halk şairleri sevgisi, Yusuf Ziya'da ise halk musikisinin derinliği sevgisi şüphesizdi. Dernek, böylece bir kültür merkezliği yapmış, folklorculuğu sosyalleştirmiştir. — Daha sonraları hakkındaki görüşünüz ?

— Sonraları bir dağılma. Fakat bu, arıların dağılışına benzer. Biri aylık, öbürü yıllık iki mecmua bizleri yine bir araya getirdi. Arada bir Kutsi, Parisde, Milli Kütüphanede Türk Folkloru ile alâkalı araştırmalar yapıyor. Bunlardan birini bana göndermişti. Ankara'da çıkan Yıllık Dergi (Halkbilgisi Mecmuası) 'de neşrettik. Kutsi'nin aramızdan ayrılmasından sonra yazı yazarların bundan haberi yok. (Yalnız Halil Bedi Bey temas etti). Daha sonra Sivas Maarif Müdürlüğü... Folklor şuru orada bir şube olarak mevcut idi. Kutsi, buna yeni bir kaynak kattı. Bu arada Sivas'ı, Ankara ve İstanbul'dan sonra üçüncü folklor merkezi haline sokan da O'dur. Münevverle halk şiiri arasındaki uçurumu dolduran bir işçi olarak onu her zaman selâmlamalı. Arada mühim bir broşür: Halkbilgisi Rehberi, onun da yardımı ile Ankara'da basıldı. Gazi bu hareketlerle alâkadar oldu. Dernek Reisi İshak Refet (İşitman), Halkbilgisinin Türkçe işi ile alâkasının takdir edilmesine vasıtalık yaptı ve "Türk Dili Encümeni" Türk Halkbilgisi Derneği'nin bir kolu olarak resmî çevrelerin ilgisini çekti.

— Yani bugünkü Türk Dil Kurumu ile mi ilgili?

— Evet! Fakat bu noktayı bir tarafa bırakalım. Ayrı bir konu. Keşki Kutsi'nin buna ait düşünceleri tesbit edilseydi..

— Tecer hakkında netice olarak söyleyecekleriniz?

— Neticeyi okuyucular çıkarsın. Şimdilik bu kadar. Doğrusu Türk Folklor Araştırmaları, büyük bir kadirbilirlik gösteriyor. Var olun.

Bir Ölmez'in Acısı :

Tecer Dağı Yıkılır mı

Yazan : Eflâton Cem GÜNEY

Gelimli, 'gidimli dünya; akibeti ölümlü dünya! Birinin ardından döktüğümüz yaşlar kurumadan biri daha yakıp gidiyor bizi... Bir sabah da "Kutsi Tecer gitti!" dediler, gidip te dönmeyenlerin gittiği yere.. Bu, ne hayırsız gidiş bu! Bu, ne vakitsiz bitiş bu! Kalbimden vuruldum, inanmadım. Tecer Dağı yıkılır mı!

Ben onu kırk yıl önce, sanatçı bir ruhla, felsefeci bir zekânın aydınlığında sözlü halk verimleri üstüne eğildiği zamanlarda tanıdım.

Gerçekten, Sivas sadece bir tarih şehri değil, folklor mahsullerinin harman olduğu bir yaylıdır. Bir zamanlar bu harmanı sürüp, savurmuştum! Ben Samsun Lisesine geçtikten bir yıl sonra yerine Sivas Lisesi edebiyat hocasına Kutsi Tecer atanmıştı. Şairimiz orada, çeşitli halk verimlerinin harman harman taşıp döktüğüünü görünce, parmağı ağzında

kalmış ve başlamış o da, o yaylânın folklor mahsullerini sürüp savurmaya...

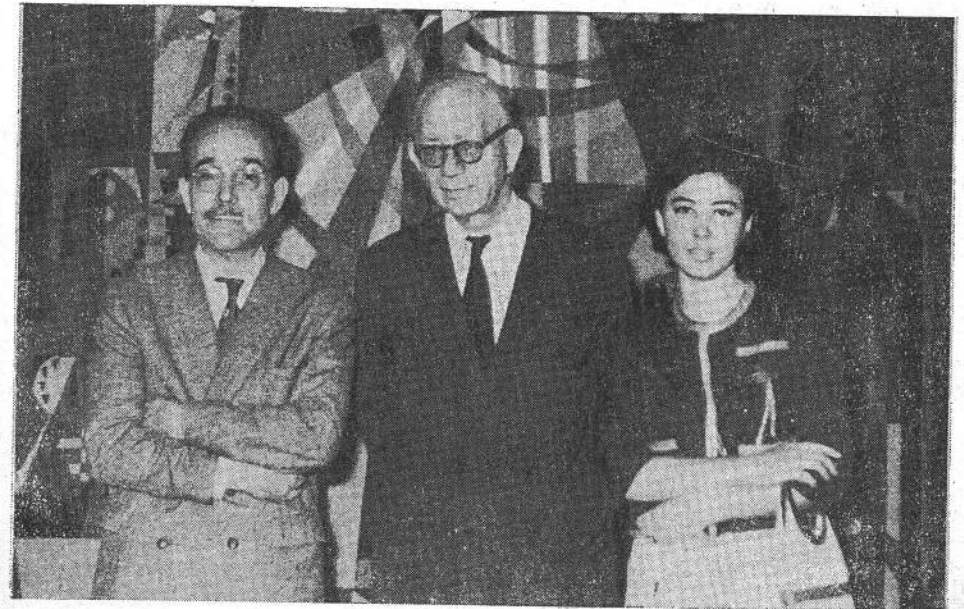
İşte, Kutsi Tecer ne bulmuşsa, o harman yerinde bulmuş. Halkın gönül ve ülkü dünyasını dile, tele getiren saz şairleri mi dedin, ruhlara derinlik ve enginlik veren saz şiirleri mi... Bütün bu buldukları, duydukları, Tecer'in diline halk dilinden bir tat, duygularına halk dilinden bir maya katarak şiirine, sanatına yeni bir yön vermiştir : Halka doğru! Gayri, bu vadideki Tecer Dağı yıkılır mı!

Kutsi Tecer, sözlü bir gelenek halinde yaşayan bu halk eserlerinde yalnız kendini, kendi şair benliğini bulmakla kalmadı. Bu millî ve manevî cevherlerimizi zaman zaman işleyerek gün ışığına da çıkardı. Hele, oranın Maarif Müdürlüğüne geçtikten sonra köy köy, yayla yayla doluşarak temel eğitimi en uzak dağ başlarına

götürmenin yollarını ararken, adı, sanı duyulmadık aşıklar da buldu, Aşık Veysel, Ali İzzet gibi... Günün birinde de bu gönül adamlarını bir araya toplayarak taşlamalar, karşılamalarla öyle bir Halk Şairleri Bayramı yaptı, öyle bir şenlik, şadumanlık eyledi ki, Sivas'da folklorumuza şan, dillere destan oldu. Böylesine destanlaşan Tecer Dağı yıkılır mı!

O, bayram etti o gün; biz, matem tutuyoruz bu gün; feleğin gözü kör olsun! En olgun yemişlerini vereceği bir çağda elimizden aldı onu... Bize bıraktıkları hisli, ifadeli hatıralarla, özlü, duygulu eserleri... Bunların her birinde kalbinin bir parçası çarpıyor onun. Artık, adı kalanlara karışan sevgili Kutsi'ciği bu ölümsüz eserlerinde ve kendi gönüllerimizde bulacağız..

Gönül Yaylâsına kurulan Tecer Dağı yıkılır mı!

Kutsi Tecer, bir sergide, Güzel Sanatlar Akademisi Öğretim üyesi Asım Mutlu ile.

Ahmet Kutsi Tecer Silifke'de

Yazan : Özcan SEYHAN

Bundan üç yıl önce Halk Oyunlarını Yaşatma ve Yayma Tesisi'nden bir mektup almıştım. Bu mektupta, benimle tesis uzmanlarından hocam Halil Bedi Yönetken'in aracılığıyla bir ilişki kurulmak istendiği ve güneyde çok değerli bir üyeleri olduğum belirtiliyordu. Ayrıca 3 - 4 yıldanberi yönettiğim "Silifke Folklor Şenliği" hakkında söz ediliyor, 1966 temmuzunda İstanbul Açık Hava Tiyatrosu'nda yapılacak Halk Oyunları Bayramı'na yeni oyunlarla katılıp katılamıyacağımız soruluyordu.

Bu nazik tekliften memnun kalarak hemen olumlu cevap verdim. Özellikle "Türkmen Kızı" gibi bir oyunun ilk defa gösterileceğini salık verdim. Gelen cevapta "21 Eylül 1965 tarihli mektubunuza çok sevindik. Verdiğiniz bilgiler bir hayli ilginç. Bu güzel hazırlıklarınız için sizi candan kutlarız. Hazırlıklarınız tamamlanınca ilkbaharda sizi ziyarete geleceğiz."

Denilmekte idi. Bundan sonra 4 şubat 1966 da gelen diğer bir mektupta "17 ocak 1966 tarihli mektubunuzu bütün arkadaşlar okuduk; verdiğiniz bilgilere çok teşekkür ederiz. 2 nisan 1966 da yapacağınız Silifke Folklor Şenliği'ne değerli üyemiz Ahmet Kutsi Tecer Bey katılacaktır," deniliyordu.

Bu habere çok sevindim. Çünkü büyük bir folklorcu ile tanışacaktım. Hem de çalışmalarımı yakından göreceğim ve o beni, ben de onu tanıyacaktık. Bu benim için hem bir sınav ve hem de bir fırsattı.

Nihayet Ahmet Kutsi Tecer, 30 mart 1966 da sayın eşi Meliha Hanımla birlikte Silifke'ye geldiler. Birgün sonra Ankara Devlet Konservatuarı Keman Profesörü Necdet Remzi Atak, öğrencilerinden Saim Perker, Zafer Sümen ve İsmet Özvuruşkan

Tecer ve Tuncel UNESCO Haftası dolayısıyla 1966'da Mersin'de Ö. Seyhanla.

ile birlikte keman eserlerinden örülü bir konser vereceklerdi. O gün bu konsere gittik, iki saat kadar sürdü. Küçük bir Anadolu kasabasındaki bu kaliteli sanat hareketi O'nu son derece duygulandırmıştı. Konserden sonra Tecer ile Atak buluştuk. Sanki operanın fuayyesinde bir antrakta karşılaşmışlar gibi birbirleri ile sarmaş dolaş oldular. Pek belliydi ki, bu kıymetler Atatürk devrinin ilk gerçek sanatçıları olup, bir çığır yaratmanın mutluluğu içindelerdi. Sohbetleri arasında Tecer'in kız evlâdının öğrenci bulunduğu Ankara Devlet Konservatuarındaki durumu da görüldü.

İki gün sonra Silifke Folklor Şenliği başladı. Salon hıncahınç dolmuştu. Tecer'in salona girişi merakla beklenmekte idi. Biraz sonra eşi ile birlikte salona girince bir çılgin alkış koptu. Salonda ayrılan yerlerini aldılar, perde açıldı. Şenliğin açış konuşması rahmetliye verilmişti; sahneye çıktı, tatlı tatlı, rahat rahat konuştu. Çıt çıkmıyordu altı yüz kişilik salondan!.. Özetle Silifke'ye ne için geldiğini, Si-

ARAŞTIRMALARI

lifke'nin turizm ve folklor yönünden ne kadar zengin olduğunu ve gelecekte güneyin en sevimli bir köşesi olabileceğini ifade etti. Tekrar sürekli alkışlar arasında şenliği izlemek üzere Mersin Valisi Ethem Boysan'ın yanındaki yerini aldı.

Şenlik programındaki oyunları dikkatle izliyorduk. Perde kenarında O'nun nasıl seyrettiğini merakla takip ediyordum. Yüce Türk kültürünün otantik yapısı önünde ne kadar uygulandığını anlıyordum.

Şenlikten sonra İçel Valisi ile bir süre sohbet etti. Valli, onu Mersin'e hareketinden önce ısrarla evine, misafirlğe davet ediyordu. O da her zamanki nazik haliyle bir mâni olmazsa mutlaka kendilerini ziyaret edeceğini söylüyordu. Bu vedalaşmadan sonra kendisini otele götürdüm. Yatmadan önce on dakika benimle konuşmak istedi. Her şeyi çok beğendiğini ve eskiden Sivas'ta kendisinin yaptıklarını, şimdi de Silifke'de benim yaptığımı söyledi ve yüzümden öptü. Artık vakit hayli geç olmuştu. Kısaca yarınki turistik yerlerdeki gezilerimizi plânladık ve yattık.

Sabahleyin saat 9.00 da buluştuk. Akdeniz kıyılarındaki tabiat güzellikleri ile tarihi eserlerin kucak kucaka geldikleri şairane yerlerde yedik, içtik, gezdik. Öğleden sonra Silifke'ye dönüyorduk. Yolda bir trafik kazası ile karşılaştık. Bir adam motorsikletine eşini ve iki çocuğunu bindirmiş yolda karşılarına aniden bir köpek çıkınca devrilmişler. Kendilerine bir şey olmamıştı. Yalnız büyük çocuklarını öldü sanarak ağlaşıyorlardı. Tecer bu duruma çok üzüldü, öldü sanılan çocuğu otomobiline aldı, doğru hastahaneye getirdik. Çocuk ölmemişti, şiddetli bir şok tesiri ile bayılmıştı. Hastahane gözlerini açtı. O anne ve baba sevinçlerinden ne yapacaklarını şaşırılmışlardı. Durmadan bize dua ediyorlardı. Tecer, bu insanî ödevi yapmaktan ve bir çocuğu hayata kavuşturmaktan çok mutluluk duymuştu. Gözlerinden yaşlar geliyordu. Bu olaydan yirmi gün sonra aldığım bir mektubun sonuna bir not koyarak "O çocuk ne oldu? Kazadan sonra inşallah bir ârıza kalmadı," diye yüksek vicdanını ve efendi mizacını bir defa daha ortaya koyuyordu.

Şenliğin ikinci gününü de izledikten sonra 5 nisan 1966 günü İstanbul'a müte-

veccihen Silifke'den ayrılmıştım. On beş gün sonra aşağıdaki mektubunu aldım.

Kadıköy, 20 Nisan 1966

"Kıymetli dostum Özcan Seyhan, Silifke'den henüz bu sabah ayrılmış gibiyim.

Silifke Folklor Şenliği'nin hatırası o kadar taze duruyor içimde. Sizden ayrıldıktan sonra biz bir müddet daha Adana'da, Hatay'da dolaştık, sonra İstanbul'a geldik. Hemen arkasından bir Ankara yolculuğu çıktı bana. Size yazmakta geciktim. Oysa ki, eşimle birlikte gördüğümüz yakın alâkadan dolayı çok duygulandık.

Candan teşekkürlerimizi sunarız. Turizm Derneğinin armağanı için de ayrıca teşekkür ederiz. Ona baktıkça Silifke Şenliği'nin sıcak havasını duyacağız.

Folklor Şenliği'nin gerçekleşmesi için şahsen gösterdiğiniz gayreti yakından izledim. Sizi tanıdığımı çok memnunum. Bundan sonra da Silifke Folklorunu meydana çıkarmak için yaptığınız çalışmalarını ilgi ile izliyeceğim.

Şenlikte Hacı Kiya ve diğer yetişkin, olgun elemanlar gibi gençlerin gösterdiği başarı da büyüktür. Onları yetiştirmek için canla başla sarf ettiğiniz emeklerden dolayı sizi candan kutlarım. Gerek turizm bakımından, gerek folklor bakımından elele vererek çalışılırsa ileride daha parlak başarılar sağlanabilir.

Silifke'nin geleceğinin parlak olduğuna inanıyorum. Bu gün için yeterli, hattâ şöhreti kadar diyeceğim, gelişmiş olmasa da, burası bir bölge olarak kalkınmak için birçok imkân-

TÜRKİYE BANKASI

paramızın... istikbalinizin emniyetidir

lara sahiptir. Bu imkânların belki de en başta geleni olan turizmin geliştirilmesi için halkın bu gaye etrafında işbirliği yapması gerekir. Silifke'nin uyanık, aydın evlâtlarının bunu anlamakta gecikmeyeceğine güveniyorum.

Meliha Hanımla birlikte selâm ve saygılarımızı sunarız. Gözlerinizden öperim.

Ahmet Kutsi Tecer

Bu mektuptan sonra 1 - 10 temmuz 1966 da 8. ci Halk Oyunları bayramına İstanbul'a vardığımızda görüştük. O zaman evinde hasta yatıyordu. Biraz iyileştikten sonra Kadıköy'de Mühürdar caddesindeki evine akşam yemeğine davetliydim. Tam gurup zamanı idi, deniz'e bakan balkonda gayet zevkli bir akşam yemeği yedik, tatlı tatlı sohbet ettik. Bu günü ömrüm boyunca unutmayacağım. Bir ara evini gezdim, kitaplığına uğradım. Kitaplar yerli yerinde; fakat çalışma masasının üzeri yeni yazmakta olduğu tiyatro eserlerinin karalamaları ile doluydu. Bu eserlerin adını sorduğum zaman hiç cevap vermedi, "sadece durmadan yazıyorum, adını koymak kolay, fakat şaheserler yaratmak güç," dedi.

Biraz sonra ben piyanolarında Bach'tan bir - iki envansiyonla kendi armonize ettiğim halk türkülerinden çaldım. Bu ezgiler O'nu pek etkiledi ki, hemen kalktı. Yapı ve Kredi Bankasının yaptığı çok sesli (23 Halk türküsü) adlı plâğı bana dinletti. Bu davranış Tecer'in yüksek sanat tekniği ile işlenen halk ezgilerinden ne derece sonsuz haz duyduğunu gösteriyordu.

Aradan henüz bir yıl geçmişti. Akhıma havalime gelmiyen bir nisan günü "seni lokantadan Ahmet Kutsi Tecer çağırıyor." dediler. Sevinçle kostüm. Yanında birçok tanımadığım kişi vardı. Mersin ve Adana'da İnesco Haftası münasebetiyle hıvalara geldiklerini ve Silifke'ye de benim için nâradıklarını ifade etti. Hemen hem oradaki bevelerle tanıştırdı. Bunlar; Prof. Redrett'in Tuncel. Prof. Enver Ziya Karal. Prof. Bahri Savcı. Prof. Afet İnan idi. "Akşam Mersin'de Mithat Fenmen ve Sabahat Tekebaş'ın konserleri var, ayrıca konfrans verilecek, ayrıca halk oyunları gösterileri de var, seni de götüreceğiz," dedi. Memnuniyetle ve bir iltifat olarak kabul ettim.

Oyun Takımları gösterilere başlamıştı. Tecer, Silifke Topluluğunun tanıtılmasını benden istedi. Konuşmam arasında festivallerde birincilik yarışması düzenlendi-

ğine, bunun yersiz olduğuna değindim. "Folklor, bir ulusun namusudur, şerefidir; namusun ve şerefin ise, birinciliği, ikinciliği olamaz," dedim. Bu söz Bedrettin Tuncel'le birlikte pek hoşlarına gitmiş olacak ki, beni gördükçe durmadan bu görüşümü tekrarlıyorlardı.

Artık ayrılacaktık. Tecer, kendisine az mektup yazdığımın yakınlardan daha sık mektuplaşmamızı söyledi ve öpüşerek ayrıldık.

Demek ki, gidiş o gidişmiş...

14 temmuz 1967 de Ankara vapuru ile folkdans topluluklarının katıldığı bir Akdeniz Ülkeleri gezisine çıkmıştık. 29 temmuzda Napoli'ye geldiğimizde Silifke Grupundaki öğrencilerimden birisi 24 tarihli Cumhuriyet gazetesini uzattı. "Ahmet Kutsi Tecer öldü," başlığını görünce olduğum yerde yığıldım kaldım. İnanmadım, şaşkına döndüm. Yıldırım gibi geçmişti aklımdan Silifke'deki anılar.

Diğer üzüldüğüm bir husus da, yakında çıkacak olan "Silifke, Folkloru" adlı eserimin ön sözünü yazmayı vaat etmişti. Bunu içten arzu ediyordu, benimse en büyük emelim bu idi. Bana "Ebediyen isminin unutulmamasını istiyorsan, bu eserini bir an önce çıkar", demişti. Bu söz onun ölümünden sonra beni kovalıyan bir ata öğütü olarak kaldı.

Nur içinde yatsın.

Tecer'in folklor konusunda yaptığı son konuşma...

Ahmet Kutsi Tecer, folklor konusunda son ve geniş konuşmasını 11 Aralık 1966 tarihinde Ankara'da Halkevleri Genel Merkezi'nin düzenlediği "Toplum Kalkınması Halemizde Halkevleri Semineri" nde, "Halkevlerinin Millî Sanat ve Kültür Yönlündeki Görevi ve Millî Kültür Gelişiminde Folklorun Önemi" oturumunda yapmıştır.

Tecer Özel Sayımızın yazılarının çokluğu sebebiyle bu mühim konuşmayı gelecek sayımızda yayınlıyacağız. Ayrıca, basınıımızda Tecer hakkında çıkan yazıların toplu bir özeti de yine aynı sayıda vereceğiz. Bu iki yazı ile Tecer sayımızın eksik kalan yönleri de tamamlanmış olacaktır. T.F.A.

Ölümü Üzerine :

Folklor Âşığı ve Ozan Tecer

Yazan : Ahmet KÖKLÜĞİLLER

Ahmet Kutsi 1932'de Sivas'ta Muzaffer Sarısözen ve diğer iki öğretmenle.

Şiirimizin ünlü dört Ahmet'inden birini daha verdik toprağa. Doğanın ödü vermez yasası işliyor, değerler teker teker gidiyor böylece. Artık Ahmet Kutsi Tecer de gezinemeyecek aramızda. Olup olacağı bu sonunda: Bir namazlık saltanat... Cahit Sıtkı'nın dediği gibi : Uyudun uyana madın olacak!

Edebiyatımızın diri ve ülkücü sesli bir Cumhuriyet dönemi vardır. Pırıl pırıl hayat kokar bu dönemin ürünleri. Bu ürünler, kurtuluş ve kuruluş döneminin umut verici seslerini ve kokularını yansıtır. Eski edebiyat gibi içe dönük, bireysel değildir; dışa dönük, toplumsal bir dünya görüşüne sahiptir bu dönemin ozan ve yazarları. Anadolu'ya Çamlıca'dan bakmazlar; Kocatepe'den bakarlar. Gözleri Acem'e, Arap'a, Fransız'a dönük değildir; halkının yüreğinde; yurdunun işlenmemiş öz cevherlerindedir. Bu edebiyatın yüreği, Anadolu'da atar. Bu yüzden bu edebiyat u-

lusal bir çizgi üzerine oturmuştur. Atatürk devrimlerinin pınarlarından almıştır suyunu çünkü. Bu edebiyat soyut, başboş bir edebiyat değildir. Ulusal bir kültürün yaratılmasına doğru yönelmiş, humanist ve devrimci bir edebiyat akımıdır. Dizginleri duygunun değil, usun ve gerçeğin elindedir bu akımın. Kısaca, onurlu ve dengeli bir ulus düzeninin kurulmasında, omuzuna büyük sorumluluklar yüklenmiş, mutlu bir akımdır Cumhuriyet dönemi edebiyatı.

Ahmet Kutsi Tecer, bu mutlu kuşağın ozanlarından biridir. Ölüm, sayıları hayli azalmış bu kuşağın temsilcilerinden birini daha elimizden almış bulunuyor.

Tecer, ozanlığı yanında bir ülkü adamıydı. Ülküsü, Atatürk devrimlerinin amacına ulaşmasına dayanıyordu. Öğretmenliği dolayısıyla yurdun her tarafını dolaşmış, halkı yakından tanımıştı. Halk, kötü koşullar içindeydi. Bununla birlikte, zen-

Evet, unutmamıştır Tecer, çok sevdiği halkını. Her fırsatta onların içine koşmuş, başını onların içinde dindirmiştir. Yaşamının en büyük tadını, onların içinde olduğu zaman duymuştur. Yorgunluğunu onların içinde unutmuştur :

"Kâh türküyü, kâh gazelle,
İster yağmur, ister sel,
Tecer'im Aşk Veysel'e,
Gezen insan yorulur mu?"

Elbette ki, halkla ilgilenen, halk kültürünü meydana getiren folklorla kaynaşmaya çalışan yalnız Tecer değildir. Birçokları, bu zengin halk kaynağından yararlanmaya çalışmıştır. Ama, pek azının yazdıklarında şu canlılığı ve kıvraklığı bulabilirsiniz :

"Çekin halay, çalsın durmadan sazlar,
Çekin ağır ağır, halay düzülün.
Sözünün oyunlar, sözünün nazlar,
İnce beller, mahmur gözler süzülün.

Tutun kızlar, tutun, birleşsin eller,
Çalın sazlar çalın, kırılın teller,
Dönün kızlar, dönün, kıvrılın beller,
Uzun, sıyah saçlar tel tel çözülün.

Kayın yıldız gibi geceki izden,
Bakışlar saçsın kırılığın den,
Etekler içinde nazeden dizen,
Üzülün bu deli gönlü, tizülün."

Bu folklor âşığı, hecenin bu güçlü ozanına Tecer yok artık! O'nu artık "kırılan tel"lerde, "nazeden diz"lerde, "kıvrılan bellerde" düşünceğiz. Türküleriyle, oyunuyla, nakışıyla Türk folklorunun ölümsüz kucaklarında yaşatacağız.

Tecer'in hayran olduğu başka bir kaynak da, doğa idi. Doğanın güzelliklerine üstüne nakda, doğa idi. Doğanın güzelliklerine üstüne sayısız şiirler yazdı. Hele bunlardan biri var ki, ozan doğa ile kaynaşmış gibidir. "Tabiat Odamı" adlı bu şiir, onun bir "vasiyet" i niteliğindedir aynı zamanda :

"İstemem topraktan başka bir yatak,
Kekheşanlar, tak,
Kuşlardan savrulmuş bir incecik tüy,
Üstüne örtü.

.....
Ölünsem istemem ne yas, ne kefen,
Ne başka bir fen.
Üstünden kalkmasın çimen, çiğ, yosun,
Kuhum uyusun."

Eski Günlerin Aralığından :

A. Kutsi Tecer ve Halk Şairleri Koruma Derneği

Yazan : Vehbi Cem AŞKUN

Sivas, Kutisi için biçilmiş bir kaftandı. Aradığı malzemeyi burada bulmakta güçlük çekmedi. Hemen kendi gibileri bir araya getirerek bir "Halk Şairleri Koruma Derneği" kurdu. Belediye Başkanı rahmetli Sivas milletvekillerinden Hükmet Işık, aydın bir Sivaslı idi. Bu derneğin yürütülmesine bütün gücüyle katıldı. Muzaffer Sarısozen gibi, halk müziğine gönül vermiş bir sanat gönüllüsü de bu derneğin bulunmaz bir yapı taşıydı.

Rahmetli Tecer, bu derneğin ne maksatla kurulduğunu "Sivas Halk Şairleri Bayramı" adını taşıyan ve Sivas Kâmil Matbaasında 1932'de basılmış bulunan bir broşürde çok güzel açıklamıştır :

"Cumhuriyet Türkiye'si Maarifi, okuma yazma, yurt ve medeniyet bilgisi yayma hususunda durmadan çalışmaktadır. Umumi maarife, halk terbiyesine verilen bu büyük ehemmiyeti bilhassa zikrederiz. Bununla beraber uyanık gençlik bu büyük, millî hamleyle bütün ehemmiyeti karşılamak ve bu idealin tahakkuku için uğraşmalıdır. İşte Halk Şairleri Koruma Derneğinin kurulmasının mühim âmillerinden biri de budur.

O halde Halk Şairleri Koruma Derneği, bir halk terbiyesi müessesesidir. Burada takip edilen gaye bilhassa geniş halk kütlesi ile fikir hayatımızın umumi bağlarını birleştirmek, münever kitle ile geniş kitle arasını doldurmak: Bunu tahakkuk ettirmek için de, halk dili, halk nâgmeleri, halk edebiyatı, halk ananeleri ile münever adamın medenî bilgilerini birbirine kaynaştırmak, mezcetmektir.

İşte bu maksatlardır ki Halk Şairleri Koruma Derneği bir yandan köy ve halk içinden süzülüp gelen eserleri umuma tevhir ederken bugünün güzel Türkçesiyle yazan muharrirlerinin eserlerini de köye ve köylüye tanıtırarak, Türk gençliğinin medenî idealini halk ve köylüye de aşılayacaktır."

İşte böyle çok temiz, çok arı bir niyetle kurulan derneğin ilk işi : 5 Kasım 1931'de Sivas çevresinde bulunan 15 halk ozanını Sivas merkezinde bir araya getir-

mek olmuştur. Üç günlük bir programla Sivas'ta tam bir Aşklar Günü yaşatılmış, millî oyunlar oynanmış, hatta Ankara'dan gelen çağrılara Devlet Demiryolları indirmeli bile vermiştir. O tarihte İstanbul basını da bu hareketi övücü yazılarla desteklemiştir.

Bayrama katılan âşklar şunlardır : Aşk Veysel, Revani, Suzani, Aşk Süleyman, Karış Mehmet, Ağa Dayı, Aşk Mıştak, Yarı Ali, Talib Coşkun, Yusuf Sarıatı, Aşk Ali ve şimdî adlarını hatırlayamadığım birkaç âşk daha.

Ben o tarihlerde Sivas'ta değildim. Merzifon'da idim ve Merzifon şairlerini incelemekteydim. Ne yazık ki bu bayram Tecer'in Sivas'tan ayrılışı ile tarhe karıştı, hem de Halk Şairleri Derneği ile birlikte.

Sivas'ta rahmetli Rıdvan Nafiz Edgü'er "Sivas Şehir" ile Sivas'ın tarihini yazdı ve "Dilek" dergisi ile tarihsel araştırmalarının yayımladı. Yine o tarihlerde Sivas İllesinin edebiyat öğretmeni olan ünlü masalci Eflatun Cem Güney, Ruhsatı ve Mesleki gibi iki büyük ozanımızla birlikte, Emrah hakkında da ilk eseri verdi.

İşte bu iki büyük değerden sonra ise soyadını bile Sivas'tan alan Ahmet Kutisi, Sivas'ta böyle folklorik bir harekete girişti. Sivas'tan Ankara'ya Muzaffer Sarısözen ve Aşk Veysel'e döndü.

Kutisi, ağır başlı, olgun bir insandı! Değişleri kadar dostluğunda da içendi. Düşünen bir başa, duyan bir yüreğe sahipti. O, kültür yoluyla şehir ve köy arasındaki duvarın kalkacağına inanmıştı. Onun için bilgisizli bilgilendirelim, şehri köye, köyü şehre getirelim, tıpkı tınar - zamaet zamanlarındaki olduğu gibi, köy ve şehir diye bir ayrılık olmasın, derdi. Bugünün halk edebiyatı, bir köy edebiyatıdır. Dünyın toprak olmaşlarını ortaya çıkarırken, bugünün yaşayan değerlerini de unutmayalım, derdi.

Bu büyük ve ülkücü halk adamının en verimli çağında ölümü, millî kültürümüz için yeri dolduramaz bir kayıptır. Nur içinde yatsın.

Tecer, bu dörtlkle başlayan ünlü şiiriyile, köy ve halk karşısındaki korkuncu ilgisizliği yeren, ülkücü bir ozandı. Sanırım, yönetimdeki dağınıklığı ve halk dışı uygulamayı, bundan daha güzel anlatan bir yergi yazılmamıştır onun zamanına dek.

Tecer, yaşamı boyunca halktan ayrılmamış; halkın yasatısındaki gileyi duymuş; halktaki öz ve engin kültürü, yani "folklor" u, şiirlerine maya yapmıştır. Halktaki görüşmeler "yücelik" i sezmeğe, duyurmaya çalışmıştır. Onun bu yönünü anlamak için, "Yörük Haşreti" adlı şiirini iyice incelemek yeter :

"Cennupla bir avuç toprağım,
Bir evim, kışlağım olaysdı.
Bahara göçseydi otağım
Toros'ta yaylağım olaysdı!

Pınar obamızın nemnisi,
Çimen yatakların emnisi,
Her günü elimde yenisi,
Güneşler bayrağım olaysdı!"

Tecer'in, bu katkısız halk sevgisini anlatan uzun bir şiiri daha vardır : "Unutman Sizi" adını taşıyor ve Toroslu yörelerin Çukurova'dan Toroslara doğru gününü, yaylaya çıkışını anlatır. Davarı, doğası, dewesi, civıl civıl çocuklarıyla, renkleri, gelinleriyle bir yörük katarının dağılara doğru tırmanırken tatlı soluğunu duyarsınız. Sonu şu dizelerle bitter o uzun şiirin :

"Selâm siz ey obalar, yurtlar, yaylalar,
Selâm,
Siz ey yığt insanlar, siz ulu dağlar,
Selâm,
Unutman sizi, hayır..."

Tecer İçin Folklor Âleminin Yası

Yazan : Yusuf Ziya DEMİRCİOĞLU

Onunla ilk defa Güney Anadolu Folklor Derleme Gezisinden döndüğüm vakit tanışmıştık. Bir öğle sonu Şehzadebaşı'ndaki ahşap Konservatuvar Binasının her ayak bastıkça ses veren merdivenlerinden asil ve kibar simalı bir genç sesizce ilerliyor, odama doğru geliyordu. Bu kimdi? Niye ve nereden geliyordu? Tereddüdüm çok sürmedi. Odamın içine girerek elini uzattı :

— Ben Ahmet Kutsi. Sizi tanımağa ve tebriğe geldim. Hoş-

geldiniz dedi. Teşekkür ettim. Konuşmağa başladı. Onu masamın yanındaki bana en yakın koltuğa davet ettim. Teşekkürle oraya geçti. Tekrar baştan konuşmağa devam etti :

— Siz memleketimizdeki folklor fikirlerini iş ve eser olarak ortaya koyuyorsunuz. Hem de musiki folklorunu eskisi gibi notalarla değil, mekanik vasıtalarla, halkın dudaklarından döküldüğü gibi zaptediyorsunuz. Daha dünyanın hiç bir yerinde, folklorla en çok uğraşan

memleketlerde bile henüz halk şarkıları mekanik vasıtalarla zaptedilmiş değildir. Biz ne kadar sevinsek haklı gurur duyacak yeridir. Gelecek nesiller de sizi hürmet ve minnetle anacaklardır," dedi.

— Mademki siz folklorla çok alakalıyınız, arşive inelim de, topladığımız türkülerden bir kaç tanesini size dinletayim, dedim.

Çok memnun oldu, aşağı kat- taki plâk kütüphanesine indik. Şimdi arşivden ilk seyahatta Adana'da Niğde'li Hulûsi'den alınan Kozanoğlu türküsünü dinliyoruz :

Karakavak yıkıntısı
Dalların döküntüsü
Kozanoğlu düğün tutmuş
Hani bunun okuntusu

Bu türkü Abdülmecid zamanında Padişah Ordularıyla karşılaşan Kozanoğlu'nun cenklerini tasvir ve ifade ediyordu.

Kutsi, plâk bitince ayağa kalktı. "Ne kadar güzel, ne kadar büyük kahramanlık edası var! İşte, tarih bunlarla yazılır, şehirde masa başındakilerin hayalleriyle değil", dedi.

Sonra ikinci türküyü arşivin Garbi Anadolu köşesinden çekiyoruz. Aşık Ali Zorlu'nun sazından Kerem Türküsü :

Kerem der ki dağ üstünde dağ
olmaz
Aşk çekenin yüreğinde yağ
olmaz
Yüzbin cerrah gelse yarem iy(i)
olmaz
İle de yâr sarsın benim yarem

Bilmem neden bu türkü ona dokunmuştu. Titrek bir sesle "Bu türkü, benim türküm olsun", dedi. "Peki", dedim. Ne zaman benim yanıma gelse bana "Kerem'i, kerem et", derdi. Artık zaman zaman Konservatuvara geliyor, samimi ve teklişsiz konuşuyorduk.

Bir gün yine Kerem istemiş- ti. Bu defa ona "Galiba senin de Kerem gibi sarılacak yaren var", diye takıldım.

Merhum Mehmet Halit Bayrı ile üçümüz 1928 de Ankara Halk Bilgisi, Derneği Kongre- sine giderken (bu kongre sıra-

Tecer'in Folklor Çalışmaları

Yazan : Muzaffer UYGUNER

Ahmet Kutsi Tecer'in adını ne zaman duyduğumu şimdi anımsayamıyorum. Fakat, Sivas'da düzenlenen Halk Şairleri Bayramı'nı o günlerde çıkan gazetelerden izlemiştim. O yıllarda ben ilkokula yeni başlamıştım, fakat gazete okurdum. Bayram ile ilgili haberleri de okumuş, şiirlerden hoşlanmıştım. Onları bir kaç kez okuduğumu da anımsıyorum. Sonra, annem, onları tehlikeli bulmuş ve gazeteleri de yoketmişti. Zaman geçtikçe öğrendim ki o bayramı düzenleyen Tecer'dir. Tecer, Bayrama katılan aşıkların şiirlerini de Sivas Halk Şairleri Bayramı (1932) adlı kitapta toplamıştı. Tecer'in folklorla ilgili ilk önemli uğraşısı budur. Bundan sonraki yıllarda, folklor ve özellikle halk şiiri üzerinde durmuş, şiirinin kaynağı olarak da bu şiiri seçmiştir. Tecer, bu kaynaktan yararlanmış, onu bilgisiz ve bilimsiz olarak izlemiş- tir. Bu arada Sivas çevresinde yaşayan saz şairlerini bulmuş, onlarla ilgi kurmuş- tur. Aşık Veyssel bu ilginin sonunda ortaya çıkmıştır.

Ahmet Kutsi Tecer, 1934 yı-

lında bu güv kaynağın başın- dan ayrılmış ve Ankara'ya gel- miştir. Böylece, doğrudan doğ- ruya halkla, halk sanatçıları ile ilgilenmesi biraz aksamıştır el- bette. Bu yıllarda, folklor ile ilgilenenleri yüreklendirmiş, on- lara yol göstermiştir. Halkevi- leri dergisi olan Ülkü'nün ba- şına geçtikten (1941) ve bu a- rada milletvekili olduktan son- ra konu ile yakından ilgilenme- ğe başlamıştır. Bu arada Köylü Temsilleri (1940) adlı kitabını da yayımlamış bulunuyordu.

Ahmet Kutsi Tecer, yaptığı gezilerde folklor ve halk şiiri ile ilgilenmiş olduğu gibi bu a- maçla bazı geziler de yapmış- tir. Bu gezilerle ilgili izlenim- lerini ve özellikle notalarını yayımlamamış, onlardan bir sen- teze varmak için faydalanmağı yeğ tutmuştur. Koçyiğit Kö- roğlu (1941 - 1942) adlı oyun bu çalışmalarının bir ürünüdür. Tecer, Ülkü'yü yönettiği yıllar- da bazı yazılar yayımlamıştı. Bunlar elbetteki değerli bel- geler niteliğindedir. Ülkü der- gisi dışında da notları yayımlanmıştır. Bu arada Türk Folk- lor Araştırmaları dergisinde, İstanbul adlı dergide folklor

konusunda yazıları çıkmıştır. Bu yazıların çoğunun halk raksları ve oyunları ile ilgili olduğunu biliyoruz. İstanbul dergisinde çıkan yazılarının başlıkları bunu gösterir: Tem- silli ve rakışlı türküler, Oyun kolları, Orta oyunu tiyatrodur, Şive taklitleri ve karakter tah- lilleri, Muhallet - mudhikeler. Türk Folklor Araştırmaları dergisinde çıkan yazıları: Oyun folkloru, Karagöz ve kuklaya ait kısa notlar, XV. Yüzyıla a- it oyun - raks hakkında mühim bir eser. Forum dergisinde: Or- ta oyununda kostüm - aksesu- var. Bunlar onun yazılarından bir kırındır. Fakat bunları birer kitap çerçevesinde düzen- leyip değerlendirmemiştir.

Bu kısa yazıda şunu söyleye- biliriz son olarak: Tecer folk- lora her yönüyle ilgi duymuş, folklor üzerinde çalışanları des- teklemiş, kendisi de bazı der- lemeler yapmıştır; fakat bu malzemeyi yayımlamamış, baş- kalarının yararlanmasına sun- mamıştır. Bu durumu ile Tecer'i folklorcuları destekleyen bir folklor - sever olarak de- ğerlendirebiliriz.

sında üçümüzü bir arada gös- teren resim T.F.A. nın 114 No. lu Halit Bayrı sayısında çıkmıştır), Kutsi'ye karşılık dağ- ları göstererek, "Aslı kaçtı Ke- rem ardından ağlar, Yol verme- yin başı dumanlı dağlar", diye takılmıştık.

Ankara'daki kongrede hiç boş durmadı. Elinde kalem ve kâğıt vilâyetlerden gelen mu- rahhaslardan folk malzemeleri topladı, bilhassa Kayseri mu- rahhası Ahmet Beyin yanından hiç ayrılmadı. Şimdi artık Kut- si bir hayâl oldu. Onun nur ve irfan saçan gözleri kapandı. Fakat hayatının izleri ve eser- leri daima yaşayacak, hiç silinmiyecektir. Ben burada kı- rık dökük yazımla onun de ğe- rini ve hatıralarını ifade etmiş- değilim. Kutsi'mizi daha iyi ve yakından tanıyan ilim ve san'- at adamlarına yer bırakmak için yazıma son veriyorum.

VE NEZLE BAŞLANGICINDA...

GRIPIN bas, dis, adale, sinir, lumbago ve romatizma ağrılarını teskin eder
GRIPIN bayonları muayyen zamanlardaki sancılarda basın ile kullanılır
GRIPIN 4 saat ara ile günde 3 adet alınabilir

Tecer'in Şiirlerinden Örnekler

Ayıran : Meliha TECER

HALAY

Davranın, halaya durun, koçaklar,
İşte baş, işte davul, işte meydan !
Güzel halay çeken, güzel kucaklar,
Güzeli sevmeyen çıksın aradan!

Çal, davul çal, güm güm, oynasın yürek,
Üfle, zurna üfle, uzun uzun çek;
Yiğit olan, efe olanlar gerçek
Ayak ayak gider çıkmaz sıradan!
Dönün dalga dalga, yol yol dönünüz,
Dönün takım takım, kol kol dönünüz,
Geniş geniş dönün, bol bol dönünüz,
Dönün, bağışlasın sizi Yaradan !

Ulu çamlar gibi işte beşiniz,
Sıra dağlar mıdır yoksa eşiniz?
Elele tutuşun, hep birleşiniz,
Sizinle öğünür elbet bu Vatan!
Yarın toprak patlar, kavga kurulur,
Alaylar, sancağı çeker doğrulur;
Halayda ün alan yiğit bell'olur,
Çiçek açmış göğsündeki yaradan!

Tecer der, çalınır gönlümde davul,
Halayda elele babayla oğul,
Yiğitler çıkıyor meydana... Savul,
Savul gam-kasavet bugün buradan!

★

SEYİT GAZİ'YE ADAK

Erdeğe gelenler Seyit Gazi'ye
Çıkmazsa, Sevgilim, muradı olmaz.
Ben seni daha çok seveyim diye
Seninle buraya gelelim her yaz.
Küçük bir Yarımada bu Tepe,
Şimale, cenube, şarka ve garbe,
Her yere hâkimdir, hele bu kalbe,
Böyle panoroma Dünyada pek az.
Gazilerden kaldı bize bu Vatan,
Madem ki burada yatan onlardan.
Adağım kalbimi sana armağan
Etmektir, yerine gelsin bu niyaz.
Bir hevesim kaldı, bir tek, dünyada,
Bir evimiz olsa, bizim burada.
Tek katlı, denize yakın, beş oda,
Zeytinler içinde, pembe ve beyaz.
Buraya geldik her yaz ikimiz,
Buseden olurdu burda vergimiz.
Burada bir masal olur sevgimiz.
Burada büsbütün olursun sen naz...

1957 Erdek

AĞAÇLA SARMAŞIK

Burada, bu eski "Darüşşifa" da
Birbirine âşık iki genç varmış.
Kızın bulunduğu yer loş bir oda,
Oğlanın kaldığı yer daha darmış.

Bazı gün avluda buluşurlarmış,
Doluncaya kadar bir kum saati.
Kızın etrafını periler sarmış,
Oğlanın altında bir sihir atı.
Nihayet bir zaman gelmiş, sıhhati
Düzelmış bu iki sevdalı gencin.
Kaybolmuş bir anda hayatın tadı,
Meğer saadetmiş bu onlar için.

Son defa yanyana gelmiş ikisi,
And içmiş bir daha ayrılmamaya.
Kandırıp bu iki âşık herkesi,
Yeniden girmişler "Darüşşifa" ya.
En sonra acımış onlara Hızır,
Yaptığı bir iksir varmış kendinin,
Uyuduğu zaman başhekim, nâzır,
İlacına katmış bu ikisinin.

İçince iksirden, masal bu artık,
Dünyası değişmiş her iki canın.
Kız bir ağaç olmuş, oğlan sarmaşık,
İssiz bahçesinde "Darüşşifa" nın!

1957, Edirne

★

NOLA ?

Yine gönlüm karma karış,
Tutmaz oldu elim bir iş,
Köydeki sabana eriş,
Nola, hey elim, nola?
Gönlümüz uymuş havaya,
Sen de kanat ol yuvaya,
Göçelim köye, yaylaya,
Nola, hey güllüm, nola?
Karşı dağlardan aş itir,
Bizi yurdumuza yitir,
Dönme geriye, al götür,
Nola, hey yolum, nola?
Gariplik boynumu üzer,
Ayrılık bağrımı ezer,
Köyün altında bir mezar,
Nola, hey ölüm, nola?
Tecer'im, sözlerin boştur,
Dilin dertli, gözün yaştır,
Söyle, söyle, halkı coştur,
Nola, hey dilim, nola?

ARAŞTIRMALARI

ERDEK MEHTABI

Erdek'te mehtabı gördüm dün gece,
Ay tıpkı o güzel yüzün gibiydi.
O kadar durgun ki deniz, sessizce,
Saadet vâdeden hüznün gibiydi.

Gözlerim denizde giden bir izde
Ve sular bir örtü gibiydi dizde.
Bazı bir küçücük dalga denizde,
En şen günündeki nazın gibiydi.

Neler söylemekti sana dileğim,
Nasıl söylüyeyim, ne söylüyeyim?
Ben deniz, sen mehtap olduk, sevdiğim,
O gece kâinat bizim gibiydi...

Erdek, 1957

★

KEDER VE ÜMİT

Biri cam, eni boyu dar,
Mini minicik bir kâse.
Süsünü geçirmiş yıllar...
Kırılır ona el değse,
Mini minicik bir kâse...

Ümitlerimi kodum dolmuyor !

Öbürü kalaylı, ağır,
Kulplu, kocaman bir kazan.
Bakırı eski bir bakır,
Eşi bulunmaz arasan,
Kulplu, kocaman bir kazan...

Kederlerimi kodum almıyor !

★

ARABADAKİ ÇOCUĞA TÜRKÜ

Bu hava, bu yağmur, bu toprak,
Bu güneş, yavrum, ona iyi bak!
Hepsi senin, hepsi senin olacak,
Büyüdüğün zaman..

Burada, ağaçlar altında
Koşup oynayacaksın yarın da.
Topun, topacın, çenberin yanında,
Büyüdüğün zaman..

Güzeldir dalında her çiçek,
Ya havuza düşen koca böcek?
Ardından koşturur seni kelebek,
Büyüdüğün zaman..

İşte başının üstünde kuş,
Sana bakmak için dala konmuş.
Sen de onun gibi Türkçeyi konuş,
Büyüdüğün zaman..

Elele tutuşur çocuklar,
Oyun oynar, türkü söyler, koşar.
Ah bilsen yapacak daha neler var,
Büyüdüğün zaman..

Koşmak, oynamak senin hakkın,
Yeşil çimenlere basma sakın,
Bir gün de altında beni ararsın,
Büyüdüğün zaman..

★

MUTLULUK

Kâinatın yaratıldığı gündü,
Güneşten bir ışın koyuldu yola,
Bütün ışınlar insana göründü,
O ışın, mutluluk, yolda mı hâlâ?

Uzaya gidenler ona erer mi?
Bize mutluluğu getirirler mi ?
İçimizde onun sonsuz özlemi,
Kim bilir o nerde veriyor mola ?

Zuhalde, Neptünde, Merihte, Ayda,
Daha uzaklarda, belki Uzeyda,
Erişilemeyecek bir sarayda,
Onu büyüleyen biri mi ola?

17 Mart 1966 Kadıköy

★

LÂHİT

Sinmiş ebediyet, o gölge, o tül
Yüzünün en ince çizgilerine,
Müsterih asırlar geçsin ve örtül
Hülyandan ayrılmaz bir lâhza yine

Ne baharın ıtrı ve ayın sihri
Ne yazın hülyası ve günün şiiri
Fanî mevsimlerin artık hiç biri
Uğramaz örtülmüş kirpiklerine

En fazla tanıyan çünkü nazını
Ardından çekmesin diye yasını
Teninin en gizli inhinasını
Nakşetmiş bu mermer lâht üzerine

1939

(Folklor : 113)

REKLÂMINIZİ
GAZETE VE DERGİLERLE
DEĞERLENDİRİN!

BASIN İLÂN KURUMU

YURT İÇİ VE YURT DIŞI REKLÂMLARINIZ İÇİN

HİZMETİNİZDEDİR.

Genel Müdürlük :

Cağaloğlu, Türkocağı Caddesi No.1

İstanbul

Telefon : 27 66 00 - 27 66 01

Telgraf adresi : BASINKURUMU

(Basın : 21709 — 114)

Yıllık abonesi : 12,
altı aylık abonesi : 6

liradır.

Yurd dışı senelik abone :

\$ 3, ₺ 1

**TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARI**

Basılmıyan yazılar
istenince geri gönderilir.

Dizgi ve baskı :

HALK MATBAASI

İstanbul

Sahibi : İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul

TÜRK FOLKLOR (= HALKBİLGİSİ) DERNEĞİNİN YAYIN ORGANIDIR.

Taşıma ve nakliyat ilk çağdan beri bir problemdi

İnsanoğlu bu işin kolayını bulmak için uğraştı

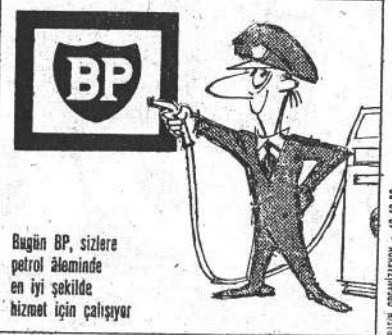
İlk iş olarak tekerleği keşfetti ve biraz rahattı

Sonra petrol bulundu motorlu vasıtalar sokakları doldurdu

Petrol her türlü nakil vasıtalarına hayal vermişti

Bugün BP, sizlere
petrol âleminde
en iyi şekilde
hizmet için çalışıyor

(Basın Organizasyon : 67445 — 116)

BASIN ORGANİZASYON • 43 40 03